

Land schaps wijzer

**Wegwijs met
bomen en struiken in
de provincie Utrecht**

Inleiding

Landschaps-
elementen

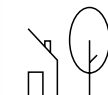
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

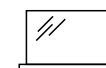
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Inleiding

Bloeiende slootkanten in de veenweiden, statige lanen op de Heuvelrug, kleine bosjes en houtwallen in de Gelderse Vallei, geurende meidoornbloemen in de uiterwaarden en hoogstamboomgaarden in het Kromme Rijngebied. Kleine landschapselementen karakteriseren de rijkdom en verscheidenheid aan landschapstypen in de provincie Utrecht. En vormen een belangrijke schakel bij het aantrekkelijk houden van onze leefomgeving. Fijn om in te wonen, te ondernemen, te fietsen of te wandelen.

Daarnaast dragen landschapselementen bij aan de biodiversiteit. Poelen herbergen bijvoorbeeld kikkers, padden en salamanders. Kleine bosjes en houtwallen bieden beschutting aan zangvogels. In natuurvriendelijke slootkanten wemelt het van opgroeiende visjes en vinden weidevogels voedsel en schuilplekken.

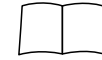
Ook is er meer waardering voor het nut van kleine landschapselementen. Denk aan een bomenrij die zorgt voor beschutting en verkoeling voor het vee in warme zomers. De houtsingel als natuurvriendelijke eigendomsgrens, bosjes die stikstof en fijnstof invangen en koolstof vastleggen of een natuurvriendelijke oever voor waterberging.

Laten we samen het landschap van de provincie Utrecht mooi houden door te zorgen voor een goede balans tussen natuur, landbouw, water, cultuurhistorie, landschap en recreatie. Zodat we daar nu, maar ook in de toekomst van kunnen genieten.

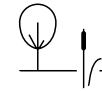
Kleine landschapselementen zijn daarbij van grote waarde. We zetten ons daarom in om landschappelijke structuren te beschermen en om verwaarloosde elementen te herstellen. Daarnaast stimuleren we de aanleg van nieuwe landschapselementen. Hiervoor werken we samen met gemeenten, agrarische collectieven, Landschap Erfgoed Utrecht, Utrechts Particulier Grondbezit en de provincie samen in het Platform Kleine Landschapselementen.

We helpen iedereen die interesse heeft om ook een bijdrage te leveren graag op weg. Dit boekje geeft inzicht in welke bomen, struiken en landschapselementen het beste bij u en uw omgeving passen. Bijvoorbeeld een knotwilgenrij, een haag, een bosje, een stadsboom of misschien wel iets anders. Wij nodigen u uit om de provincie Utrecht nog mooier te maken!

Naast deze uitgave van de landschapswijzer is er ook een digitale versie. De digitale landschapswijzer is te vinden op www.landschaperfgoedutrecht.nl/landschapswijzer. Naast de informatie die u in dit boekje kunt vinden over landschapselementen, inheemse bomen/struiken, hoogstamfruitbomen en bomen/struiken in stad en dorp kunt u in de digitale versie onder andere extra informatie en nuttige adressen vinden.

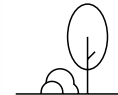
Inleiding

Landschapselementen

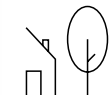
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

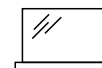
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Landschapselementen

U kent het vast wel: een landschap vol poelen, houtwallen, knotwilgen en eeuwenoude lanen. Het zijn elementen die het buitengebied een typerend karakter geven. Naast dat het een authentiek gevoel geeft, is het ook van essentieel belang voor dier- en plantsoorten. Want waar landschapselementen zijn, zijn ook allerlei nuttige insecten, vogels en zoogdieren te vinden.

Wat is een landschapselement?

Landschapselementen zijn de bouwstenen van het landschap. In de *Landschapswijzer* spreken we vooral over houtige of groene landschapselementen. Deze veelal lijnvormige elementen zijn vaak niet groter dan één hectare en zorgen voor een groene dooradering in het agrarische cultuurlandschap. Simpel gezegd: het zijn groene verbindingswegen tussen natuurgebieden, landgoederen etc.

Naast deze lijnvormige elementen zijn er ook zogenaamde puntelementen (bijv. poelen, boomgroepen) en vlakvormige elementen (bosjes, hoogstamboomgaarden) die onderdeel uitmaken van de groene dooradering in het boerenland.

Naast een ecologische waarde, hebben landschapselementen ook een cultuurhistorische en landschapelijke waarde. Vroeger werden ze vooral aangeplant omdat ze nuttig waren. Zo werd het hout gebruikt als

brandhout, voor gereedschapsstelen, het vlechten van manden en als afscheiding of veekering. Ook werden de vruchten van hoogstamboomgaarden benut als voedsel.

Hoe aan te pakken?

Elk landschap heeft zijn eigen karakteristieke landschapselementen. Houd hier bij het aanplanten zoveel mogelijk rekening mee. Bij een juiste aanleg wordt de kwaliteit van het landschap verhoogd. Per landschapselement is aangegeven in welke landschappen of gebieden ze karakteristiek zijn. Op de volgende bladzijden worden de karakteristieke landschapselementen die in Utrecht voorkomen beschreven.

Tip

In het hoofdstuk **Waarden van landschapselementen** vindt u meer informatie over ecologische en cultuurhistorische waarden van landschapselementen

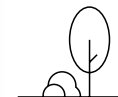
Inleiding

Landschapselementen

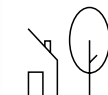
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

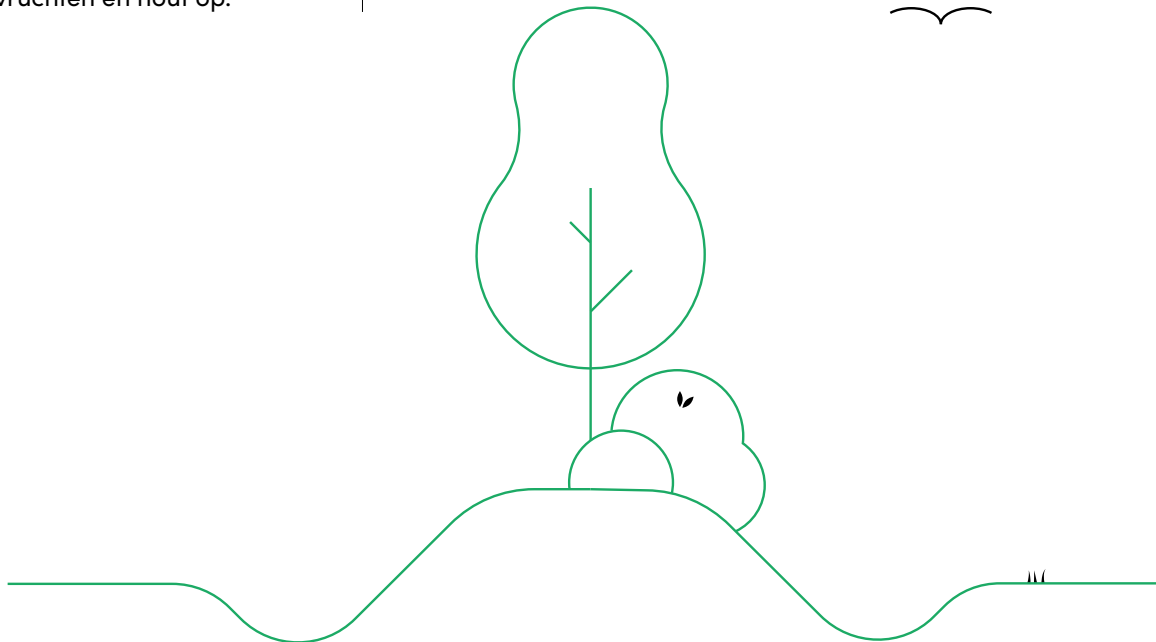
Houtwal

Een houtwal is een langgerekte aarden wal, met aaneengesloten beplanting van verschillende bomen en struiken, kenmerkend voor de zandgronden. Vaak ligt aan beide zijden een greppel, waardoor de houtwal steile kanten heeft. Van oorsprong zijn houtwallen aangelegd om eigendomsgrenzen te markeren of als wildkering rond akkers. Ook kan een houtwal toegepast worden om verstuiving van bodemdeeltjes tegen te gaan. Daarnaast levert het producten zoals vruchten en hout op.

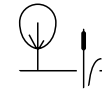
Soorten zomereik, ruwe berk, lijsterbes, meidoorn etc.

Beheer afzetten van de stobben eens per 10 tot 15 jaar. Het liefst gefaseerd. Eventueel een aantal bomen niet afzetten en door laten groeien (overstaanders).

Landschap karakteristiek voor de Gelderse Vallei en de overgangsgebieden/flanken van de Utrechtse Heuvelrug.

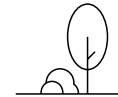
Inleiding

Landschapselementen

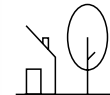
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

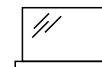
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

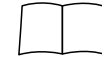
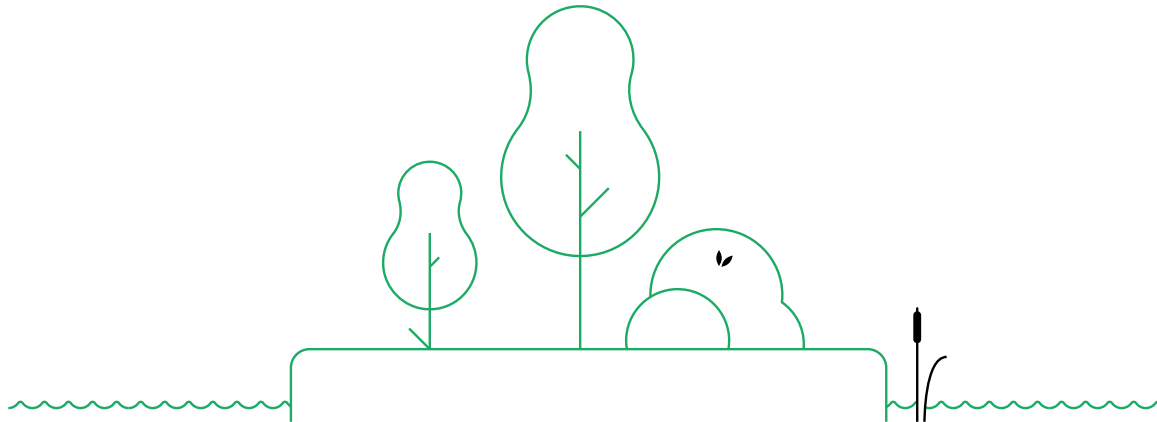
Houtkade

Een houtkade is een lijnvormige aarden waterkering, beplant met boom- en struiksoorten. De beplanting zorgde door een goede verankering van de wortels voor een sterke waterkering. Deze kade is gering in hoogte. Bij de ontginning van laag gelegen delen in het westen van Utrecht, beschermden houtkades tegen wateroverlast. Houtkades werden beplant met geriefhout. Deze houtkades worden in het westen van Utrecht ook wel *tiendwegen* of *zuwen* genoemd. Kenmerkend voor tiendwegen is dat er aan beide zijden een watervoerende sloot is aangelegd.

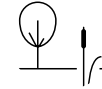
Soorten zwarte els, es, lijsterbes, meidoorn, schietwilg etc.

Beheer afzetten van hakhout, eventueel met overstaanders. Het afzetten van houtkades vindt eens per 10 tot 15 jaar plaats. Liefst gefaseerd.

Landschap karakteristiek voor de Lopikerwaard en het westelijk veenweidegebied van de provincie Utrecht.

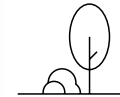
Inleiding

Landschaps-
elementen

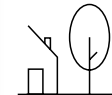
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

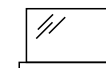
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

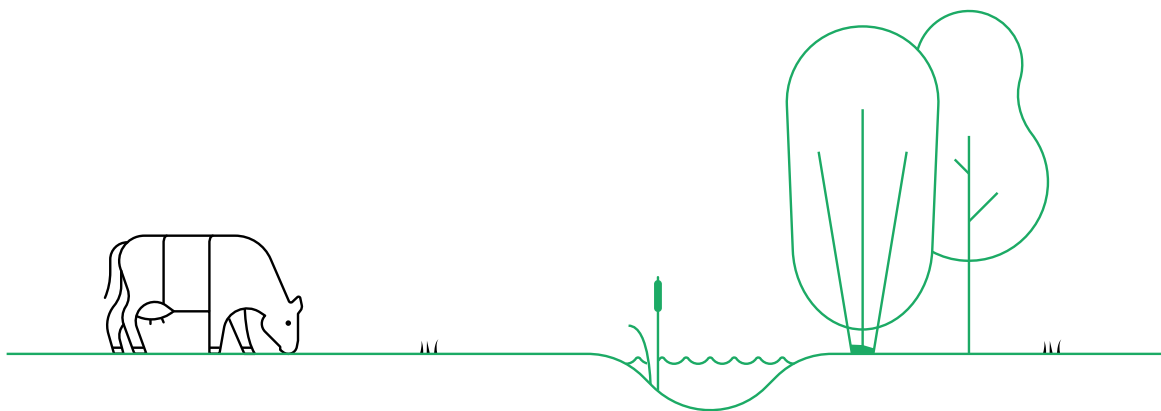
Houtsingel

Een houtsingel is een met bomen beplante strook langs een sloot, die vooral een functie heeft als veekering en eigendomsgrens. Houtsingels worden vaak verward met houtwallen, maar hebben geen opgeworpen wal en zijn meestal smaller (vaak maar één rij bomen). Naast veekering en eigendomsgrenzen kon het hout gebruikt worden als brandhout, voor bonenstaken of als stelen voor gereedschap. In Utrecht komen vaak singels voor die alleen bestaan uit zwarte els, ook wel bekend als *elzensingels*.

Soorten zwarte els, es, lijsterbes, meidoorn, grauwe wilg, geoorde wilg etc.

Beheer afzetten van beplanting eens per 10 tot 15 jaar. Het liefst gefaseerd.

Landschap karakteristiek voor Gelderse Vallei, Kromme Rijngebied (Langbroekerwetering), voet van de Utrechtse Heuvelrug en Utrecht-West.

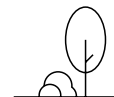
Inleiding

Landschaps-
elementen

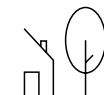
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

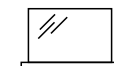
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Bomenrij

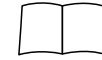
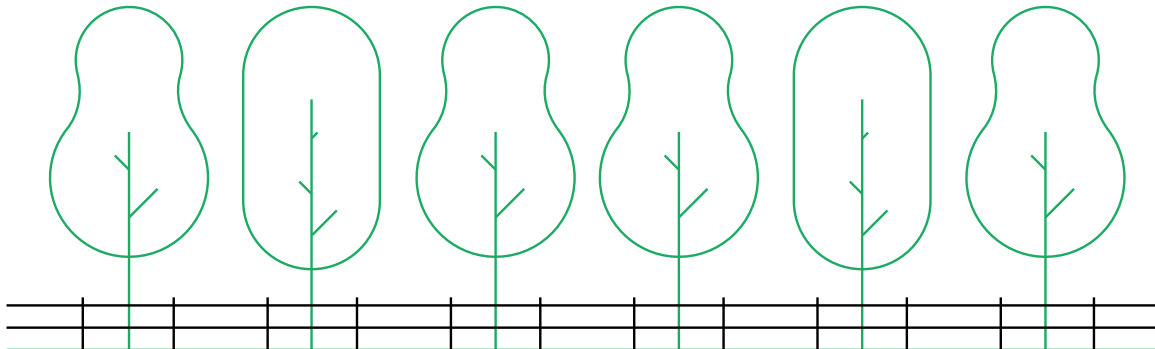
Een bomenrij is een enkele rij van opgaande bomen veelal langs een weg of kavelgrens. De bomenrij kan ook dienen als grensscheiding. Een bomenrij bestaat uit minimaal vijf bomen.

Soorten zomereik, beuk, es, linde, schietwilg, zwarte els, ruwe berk, haagbeuk, populier, iep.

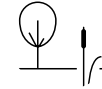
Beheer (op)snoeien

Landschap karakteristiek voor de gehele provincie Utrecht.

Opmerking bij aanplanten van een bomenrij is het zinvol om verschillende boomsoorten te gebruiken om plagen te voorkomen (zoals de eikenprocessierups).

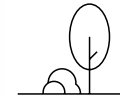
Inleiding

Landschaps-
elementen

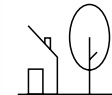
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

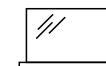
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Laan

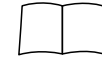
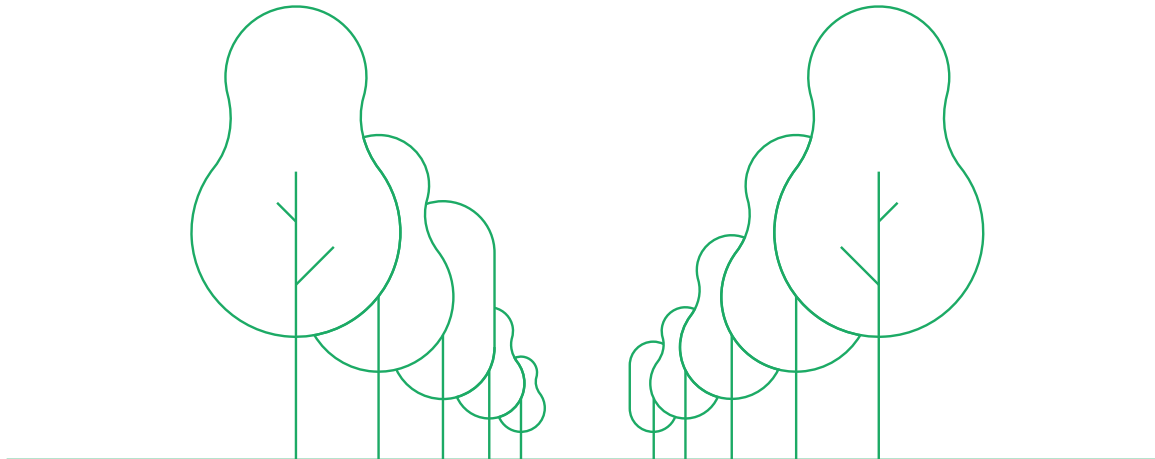
Een laan is een weg of pad welke aan beide zijden met één of meer rijen bomen van veelal dezelfde soort is beplant. Vroeger werden lanen aangelegd ter verfraaiing en als beschutting tegen weersinvloeden. Ook dienden lanen voor de houtproductie. Later werd op landgoederen vaak een stelsel van lanen aangelegd.

Soorten zomereik, linde, populier, es, iep en beuk.

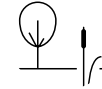
Beheer de jonge bomen de eerste vijf jaar (vorm)snoeien. De oudere bomen gemiddeld eens per tien jaar snoeien. Tussentijds dood hout verwijderen indien nodig.

Landschap karakteristiek voor landgoederen en langs wegen/paden in landelijk en stedelijk gebied.

Opmerking bij aanplanten van een laan is het zinvol om verschillende boomsoorten te gebruiken om plagen te voorkomen (zoals de eikenprocessierups).

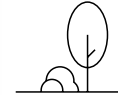
Inleiding

Landschaps-
elementen

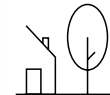
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

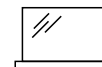
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Boomgroep

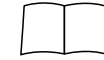
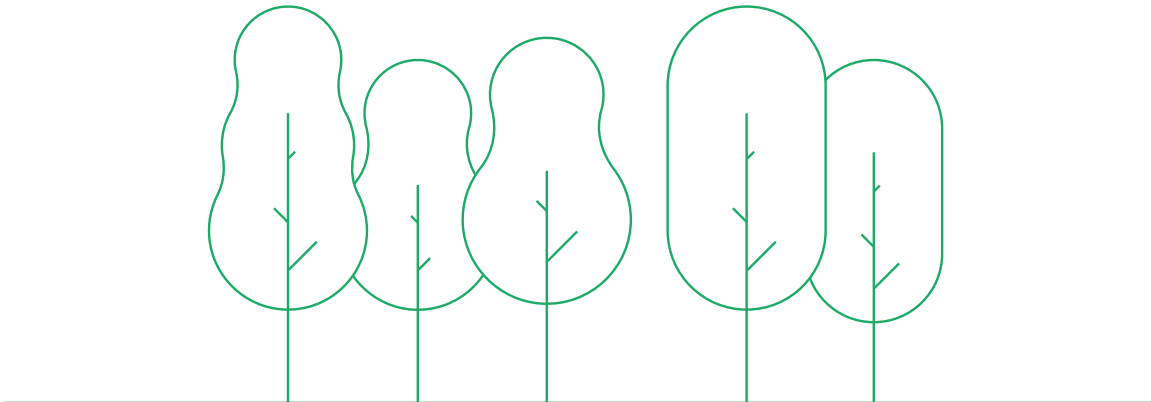
Een boomgroep bestaat uit minstens drie bomen, die samen een groep vormen. Is de oppervlakte groter dan 150 vierkante meter, dan heet dit een *bosje*. Boomgroepen werden oorspronkelijk aangeplant in weilanden ter beschutting van het vee tegen weersinvloeden en om de landschappelijke kwaliteit van een gebied te versterken, met name op landgoederen.

Soorten zomereik, beuk, es, linde, schietwilg, zwarte els, ruwe berk, haagbeuk, populier, iep.

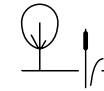
Beheer jonge bomen de eerste vijf jaar (vorm)snoeien, oudere bomen gemiddeld eens per tien jaar. Tussentijds dood hout verwijderen indien nodig.

Landschap karakteristiek voor de gehele provincie Utrecht.

Opmerking bij aanplanten van een boomgroep is het zinvol om verschillende boomsoorten te gebruiken om plagen te voorkomen (zoals de eikenprocessierups).

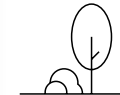
Inleiding

Landschaps-
elementen

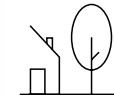
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

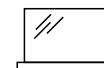
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

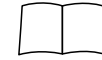
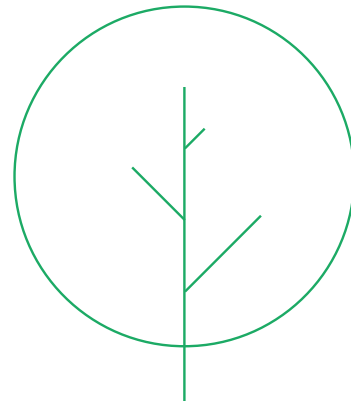
Solitaire boom

Een solitaire boom heeft een stevige stam die zich op zekere hoogte boven de grond vertakt. Vroeger werden bomen aangeplant als afbakening van een gebied (grensboom), waar rechtspraak plaats vond (gerechtsboom), als schaduwplaats in het open veld of op het boerenerf (schaduwboom) of op landgoederen als beeldbepalende boom.

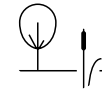
Soorten zomereik, beuk, es, linde, schietwilg, zwarte els, ruwe berk, haagbeuk, populier, iep.

Beheer jonge bomen de eerste 5 jaar (vorm)snoeien, oudere bomen gemiddeld eenmaal per 10 jaar of wanneer wenselijk is om dode takken te verwijderen.

Landschap karakteristiek voor de gehele provincie Utrecht. Ook voor het stedelijk gebied, zoals parken en plantsoenen.

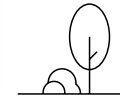
Inleiding

Landschaps-
elementen

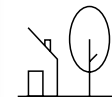
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

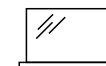
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

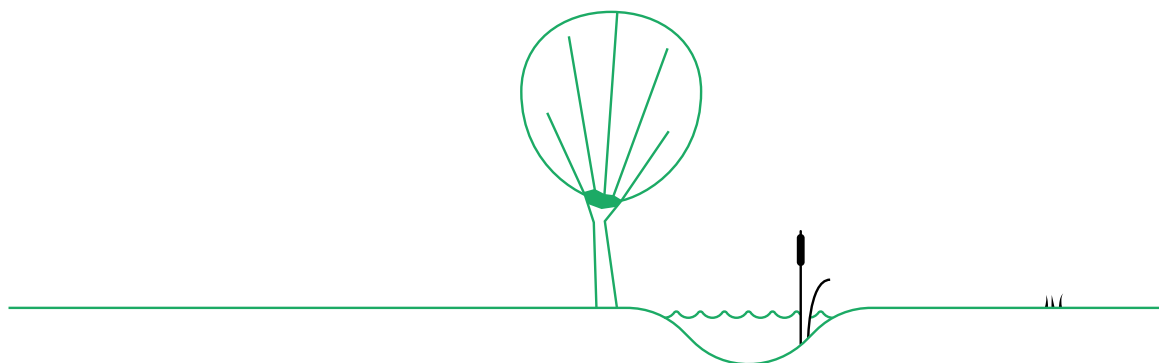
Knotboom

Een knotboom is een boomsoort waarvan de takken regelmatig worden afgezet (geknot) op ongeveer twee meter hoogte. Vrijwel elke loofboomsoort is hier geschikt voor. Knotbomen kunnen zowel als solitaire boom, bomenrij of bomen-groep voorkomen. Ook worden ze gebruikt in houtsingels, houtkades en houtwallen. Vroeger werden de takken van knotbomen gebruikt als takkenbossen voor ovens, oeverbeschoeiing, stelen voor gereedschap en om manden te vlechten. Ook worden knotbomen als (grens) scheiding tussen percelen gebruikt.

Soorten schietwilg, zwarte els, es, populier, eik, linde, beuk, ruwe berk en haagbeuk.

Beheer het knotten van de bomen vindt eens per vier tot acht jaar plaats.

Karakteristiek knotbomen komen voor in de gehele provincie Utrecht.

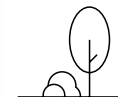
Inleiding

Landschaps-
elementen

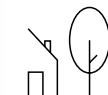
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Geriefhoutbosje/hakhoutbosje

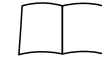
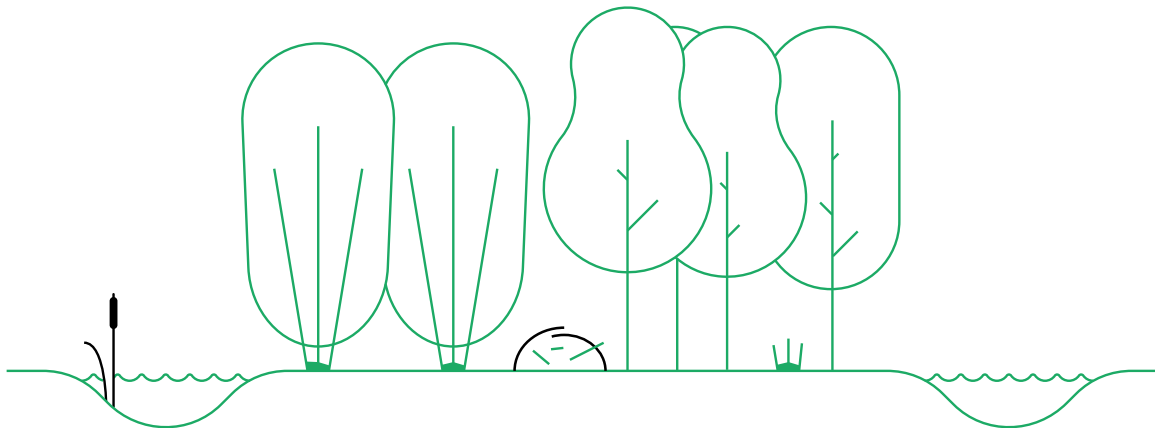
Een geriefhoutbosje is een aan-geplant bosje met boomsoorten waarvan het hout gebruikt kan worden voor gereedschapsstelen, bezems of als brandhout. In het westen van de provincie Utrecht wordt het bosje vaak beschermd door een ringsloot. Hierdoor kan er geen vee in komen.

Soorten afhankelijk of het bosje op een droge of natte grond is aangelegd. *Nat*: Zwarte els, wilgensoorten, gewone es.

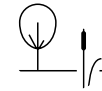
Droog: Zomereik, wintereik, berk, haagbeuk.

Beheer afzetten van hakhout eens per 10 tot 15 jaar. Eventueel kan een aantal bomen blijven staan als overstaander. Het afzetten het liefst gefaseerd beheren. De takken kunnen deels in het bosje verwerkt worden tot rillen.

Landschap karakteristiek in de regio's Kromme Rijnstreek (Langbroekerwetering), Gelderse Vallei en Utrecht-West.

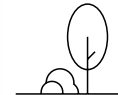
Inleiding

Landschaps-
elementen

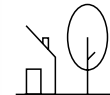
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

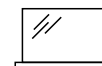
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Hoogstamboomgaard

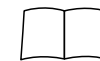
Een hoogstamboomgaard is een perceel waarop hoogstamfruit bomen voor de productie van fruit worden geteeld. Bij een hoogstamfruitboom begint de vertakking op een hoogte van ongeveer 1,80 tot 2,50 meter. Omdat de vertakking vrij hoog begint, kan er vee onder de bomen grazen. Grotere boomgaarden worden gebruikt voor productiefruitteelt, op boerenerven komen ook kleine huis- of boerderijboomgaarden voor. Hierop staan vaak zo'n 10 tot 20 verschillende soorten fruitbomen.

Soorten er zijn verschillende soorten appels-, peren-, pruimen-, en kersenvruchten. Deze soorten zijn onderverdeeld in verschillende rassen. De keuze van het ras is afhankelijk van het gebruik, de smaak, bewaarbaarheid, bestuiving, vochttoestand van de bodem en groeiomstandigheden.

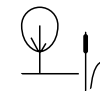
Beheer jonge fruitbomen jaarlijks snoeien, oudere fruitbomen eens per twee jaar snoeien. Het snoeien van fruitbomen vergt de nodige kennis. Laat je adviseren door een deskundig fruitbomen snoeier of volg een cursus.

Landschap grotere boomgaarden zijn karakteristiek voor de Kromme Rijnstreek en de omgeving van Vianen. Huisboomgaardjes komen voor in de gehele provincie Utrecht.

Meer informatie en een lijst van verschillende rassen is te vinden op www.landschapergoedutrecht.nl/landschapswijzer

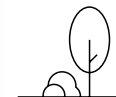
Inleiding

Landschaps-
elementen

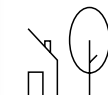
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

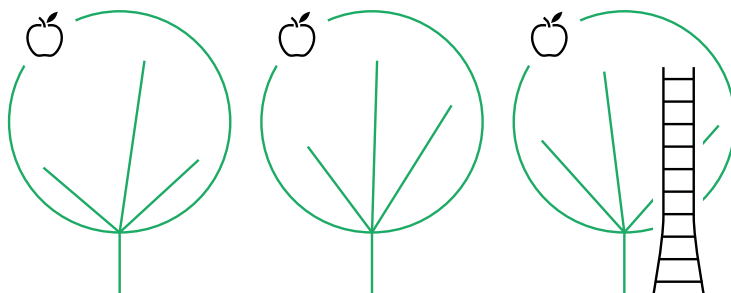
Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

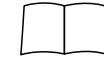
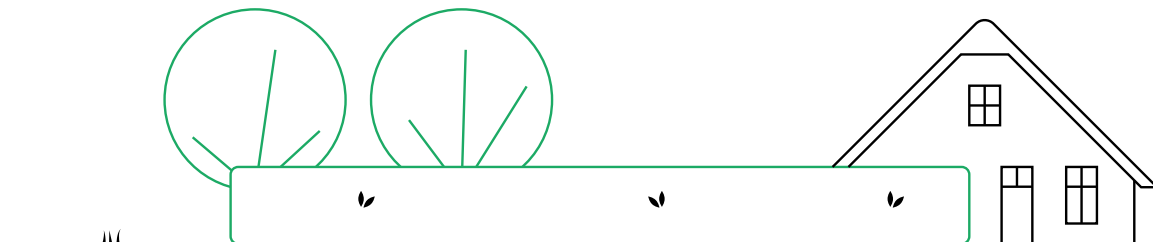
Bronnen en
websites

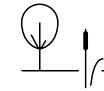
Knip- of Scheerheg

Een knip- of scheerheg is meestal een afscheiding van naast elkaar geplante struiken die in een blok-vorm zijn geknipt. Van oudsher werden deze heggen geplant als erfafscheiding of veekering.

Soorten haagbeuk, meidoorn, liguster, veldesdoorn, beuk, hulst.
Beheer afhankelijk van de groeisnelheid van de gekozen soorten struiken, kan de heg een tot drie keer per jaar geschoren of gesnoeid worden. Knip altijd in A-vorm (boven smaller dan onder), zodat ook het onderste gedeelte van de heg voldoende licht krijgt.
Landschap karakteristiek met name in het Kromme Rijngebied maar ook in de gehele provincie als erfafscheiding.

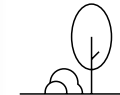
Inleiding

Landschaps-
elementen

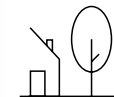
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

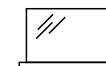
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

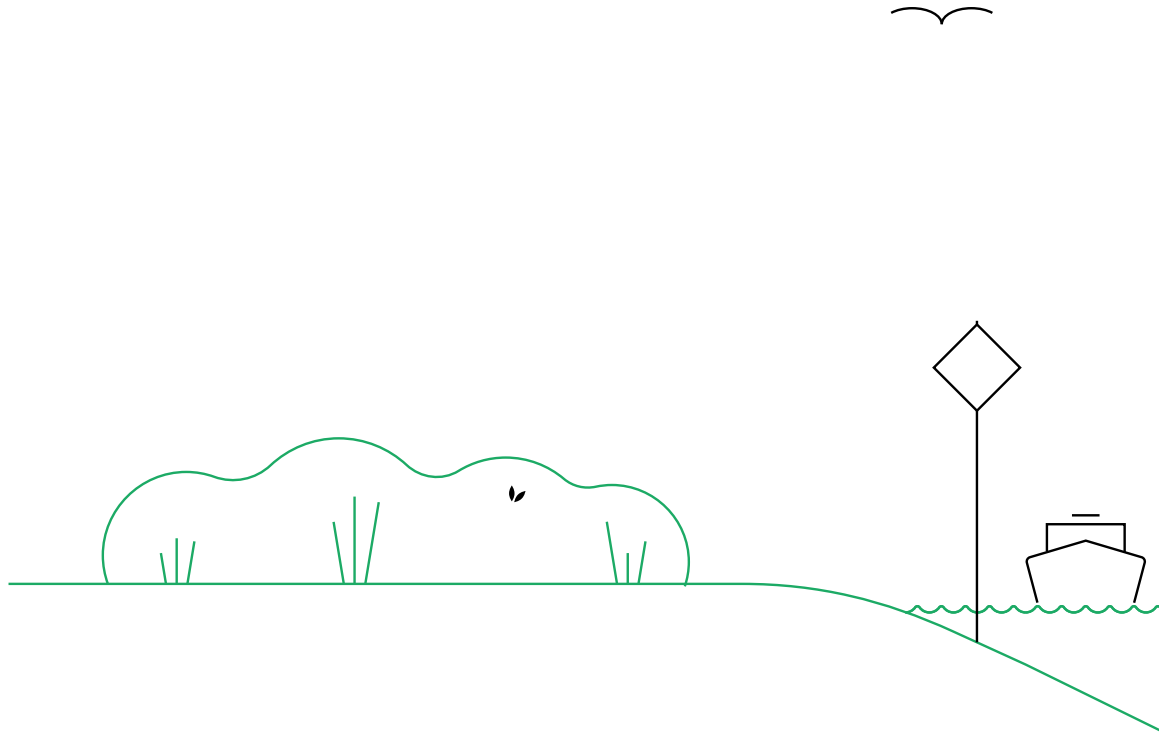
Struweelhaag

Een struweelhaag is meestal een afscheiding van naast elkaar geplante struiken die vrij mogen uitgroeien. De hagen zijn breder dan geschoren heggen.

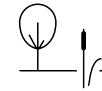
Soorten diverse soorten struiken die afzetten verdragen. In de uiterwaarden bij Amerongen zie je struweelhagen die voornamelijk uit meidoorn bestaan.

Beheer afzetten eenmaal per 5-7 jaar, liefst gefaseerd of "geen beheer uitvoeren".

Landschap karakteristiek in de uiterwaarden.

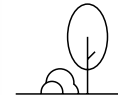
Inleiding

Landschaps-
elementen

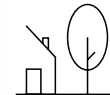
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

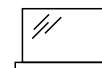
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

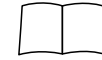
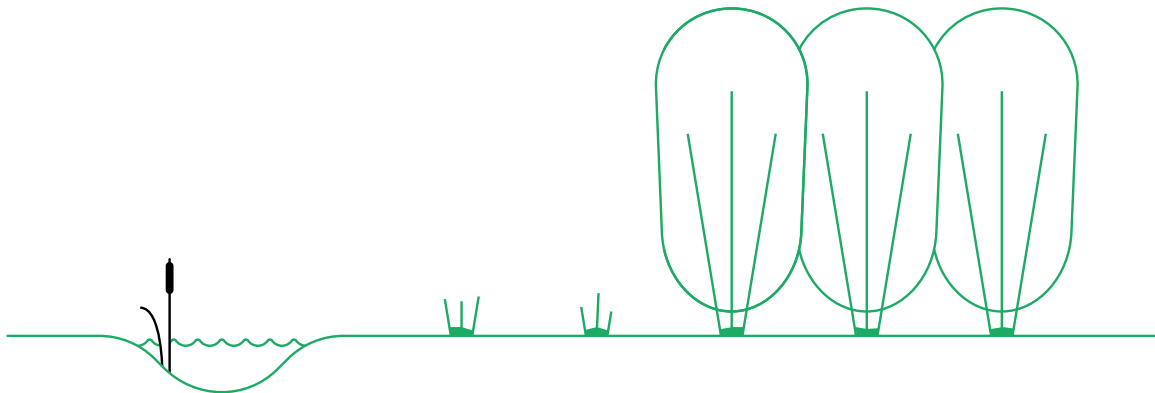
Griend

Een griend is een cultuurvegetatie die vooral bestaat uit verschillende soorten wilg of es. Een griend kan jaarlijks afgesneden worden (snijgriend) of om de drie jaar tot op de stobbe worden afgezet (hakgriend). De eenjarige takken van de snijgriend werden vroeger gebruikt om manden te vlechten en als bindhout. Het meerjarige hout van de (essen)hakgriend werd gebruik als rijshout voor waterbouwkundige werken of (bij essenhout) als bonenstaken voor de moestuin.

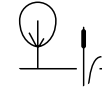
Soorten diverse (gecultiveerde) soorten wilg en gewone es.

Beheer tegenwoordig worden de meeste grienden beheerd als hakgriend. Dit betekent dat de stobben eens in de 4 tot 6 jaar worden afgezet.

Landschap karakteristiek in de Utrechtse gemeente Vijfheerenlanden en in de Kromme Rijnstreek (waaronder essenhakhout in het Langbroekerweteringgebied).

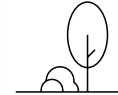
Inleiding

Landschaps-
elementen

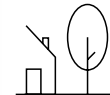
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

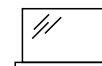
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

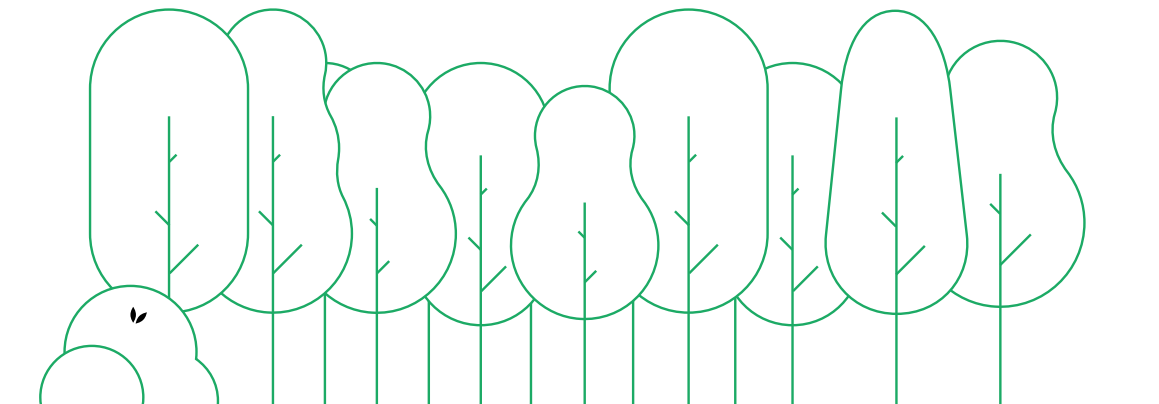
Bosje

Een bosje is een houtopstand met opgaande bomen waar geen hakhoutbeheer plaatsvindt. In het bosje kan een struik- en kruidlaag aanwezig zijn.

Soorten diverse soorten bomen en struiken afhankelijk van de bodemstructuur en de functie van het bosje.

Beheer dunnen en snoeien eenmaal per 10-15 jaar. Een deel van het vrijkomend hout kan gebruikt worden voor het maken van takkenrillen.

Landschap komt voor in de gehele provincie Utrecht. Bosjes kunnen ook op het erf bij boerderijen aanwezig zijn.

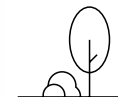
Inleiding

Landschaps-
elementen

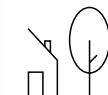
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Landschapselementen die wel kenmerkend zijn voor het landschap in de provincie Utrecht maar waar geen bomen in voorkomen.

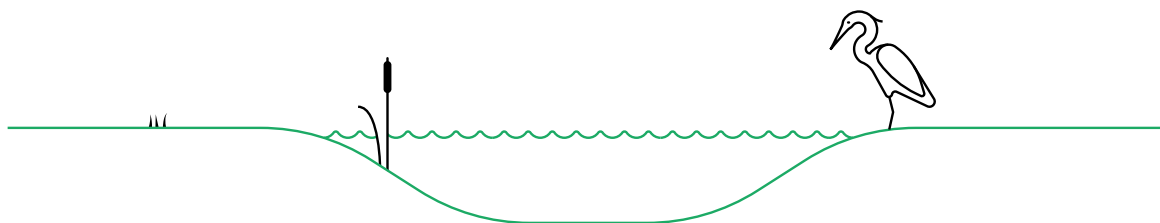
Poel/Klein water

Een poel is een natuurlijke of gegraven laagte zodat vee over een drinkplaats beschikt in het weiland. Tegenwoordig worden poelen veelal aangelegd om o.a. het biotoop van amfibieën en libellen te verbeteren. Om een goede waterkwaliteit in de poel te behouden, is het aan te bevelen dat het element geïsoleerd ligt van andere wateroppervlakten zoals boerensloten.

Soorten om het biotoop voor amfibieën te verbeteren is het wenselijk dat er in de omgeving van de poel ook een landbiotoop aanwezig is. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een (geriefhout)bosje, griend, houtwal etc.

Beheer gefaseerd schonen van de poel eens in de 2 tot 5 jaar. De frequentie van het schonen is mede afhankelijk van hoe snel de poel dichtgroeit met water- en oeverplanten.

Landschap Kromme Rijngebied en de Gelderse Vallei.

Inleiding

Landschapselementen

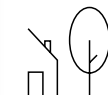
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

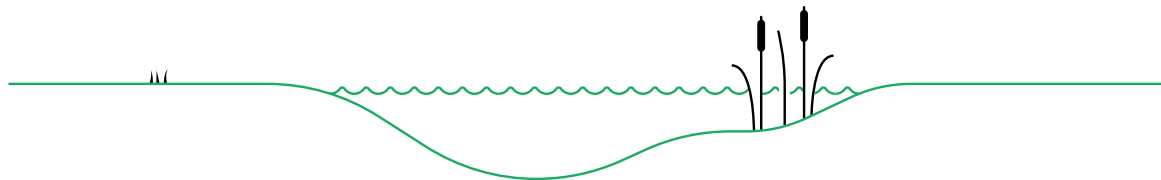

Bronnen en websites

Natuurvriendelijke oever

Een natuurvriendelijke oever is een geleidelijk aflopende overgang van een sloot naar (meestal) grasland. Door de oever flauwer te maken, ontstaan betere leefomstandigheden voor oever- en waterplanten, amfibieën, insecten en vissen. Ook zorgen (extra) planten in de oever voor een zuiverende werking van het water waardoor de waterkwaliteit in de sloot beter wordt. Nadat de oevers zijn vergraven duurt het ongeveer drie tot vijf jaar voordat deze begroeid zijn met de gebiedseigen kenmerkende soorten/vegetatie (mede afhankelijk van de bodem en de waterkwaliteit).

Beheer indien mogelijk gefaseerd maaien oever en schonen sloot. Het maaien van de natuurvriendelijke oever eenmaal per 1 tot 2 jaar. **Landschap** langs sloten in de gehele provincie Utrecht.

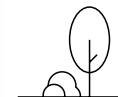
Inleiding

Landschaps-
elementen

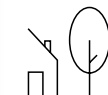
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

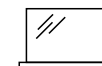
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Rietlandje

Een laaggelegen perceel met een hoge grondwaterstand waar riet de meest dominante plant is. Vroeger werd het riet gebruikt als dakbedekking, isolatiemateriaal (bijvoorbeeld onder “holle” dakpannen) en om rieten schermen (bijvoorbeeld voor eendenkooien) te maken.

Beheer afhankelijk van de beheerdoelstelling kunnen rietlandjes jaarlijks of eenmaal per drie jaar gemaaid worden in de nazomer of winterperiode.

Jaarlijks maaien is het een bloemrijk rietland met kenmerkende soorten zoals dotterbloem, echte koekoeksbloem, grote ratelaar, dan is jaarlijks maaien in de periode half augustus-half september aan te bevelen. Het maaisel niet laten liggen op het perceel maar afvoeren.

Overjarig riet bestaat de vegetatie alleen uit riet dan volstaat maaien eenmaal per 2 tot 3 jaar. Overjarig riet is een belangrijk biotoop voor moeras- en rietvogels zoals de

rietzanger en de kleine karekiet. Het maaien kan het beste plaatsvinden bij vorst zodat schade aan de ondergrond zoveel mogelijk voorkomen wordt.

Landschap kenmerkend voor nattere delen van de provincie Utrecht zoals het veenweidegebied, stroomgebied van rivieren als de Eem, Lek, Vecht en veenriviertjes zoals de Angstel en de Winkel.

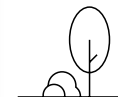
Inleiding

Landschapselementen

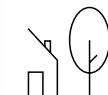
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Aanleg, herstel en beheer van landschapselementen

Bij het herstel en de aanleg van landschapselementen gaat de voorkeur uit naar het gebruik van autochtone bomen en struiken. Deze bomen en struiken vormen een belangrijke biotoop voor verschillende soorten insecten en schimmels die van nature in het gebied voorkomen. Daarnaast heeft historisch onderzoek uitgewezen dat autochtoon plantmateriaal tegen een stootje kan als het gaat om klimaatverandering. De inheemse soorten die beschreven worden hebben in de afgelopen 2000 jaar pieken van warmte en een kleine ijstijd in de middeleeuwen overleefd. Verandering van milieumomstandigheden zoals verdroging, ziekten en plagen uit andere gebieden vormen het grootste probleem. Denk bijvoorbeeld aan de essentaksterfte, een zwammensoort die meegekomen is met essen uit Oost-Azië die in Europa zijn geplant.

Om landschapselementen in het landschap te behouden is goed beheer noodzakelijk. In het hoofdstuk over landschapselementen staat in het kort beschreven welk beheer en welke frequentie van beheer het beste is om landschapselementen in stand te houden.

Ook is het van belang om het beheer gefaseerd uit te voeren. In het element zijn dan altijd voldoende bomen en struiken aanwezig die in het voorjaar kunnen bloeien en voor vruchten kunnen zorgen in de nazomer en de herfst.

Bovendien is de aanwezigheid van oude bomen met holten van groot belang voor vogels die in deze holten broeden of deze als slaapplek gebruiken. Voor de steenuil zijn oude knobomen met holten een belangrijk element om o.a. als slaapplek te gebruiken.

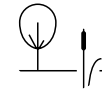
De waarde van landschapselementen voor planten en dieren wordt mede bepaald door de samenhang van de landschapselementen (groenblauwe dooradering), samenstelling van bomen en struiken, grootte, ligging, beheer, leeftijd, structuur en opbouw. Probeer bij herstel en aanleg van landschapselementen hierop te letten.

Houtwallen, meerrijige houtsingels, bosjes, elementen die breder zijn dan 3 meter met voldoende lengte/ oppervlakte hebben, voor plant- en diersoorten een ecologische meerwaarde. De samenstelling van bomen en struiken kan in bredere elementen gevarieerder zijn en er kan een gelaagdheid in het element worden aangebracht met boom-, struik- en kruidlaag. Voor insecten ontstaat er een goede leefomgeving met een kruidlaag met nectarplanten en de boom- en struiklaag zorgen voor beschutting.

In lang niet alle gebieden is het mogelijk om bredere elementen aan te planten of te herstellen. In het open veenweidelandschap bestaan de lijnvormige elementen zoals elzensingels en knobomenrijen meestal maar uit één rij. Ecologisch gezien hebben deze landschapselementen ook een meerwaarde als leefgebied voor plant- en diersoorten. En als er een botanische (kruiden)rand of een flauw talud langs een sloot grenst aan het landschapselement, wordt deze waarde alleen maar meer.

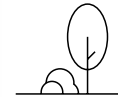
Inleiding

Landschapselementen

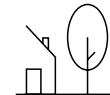
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

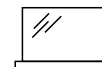
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

In de provincie Utrecht is budget beschikbaar om de aanleg en het herstel van kleine landschapselementen te financieren. Informatie over de mogelijkheden is te vinden in de digitale landschapswijzer. Naast herstel en aanleg van landschapselementen zijn er mogelijkheden om een bijdrage voor het beheer te ontvangen via de subsidieregeling voor (agrarisch) natuurbeheer. Voor meer informatie over subsidies voor beheer kunt u contact opnemen met het agrarisch natuurcollectief in uw woonomgeving (zie ook hiervoor de digitale landschapswijzer).

Wanneer er geen beheer wordt uitgevoerd zullen landschapselementen in verval raken/geleidelijk verdwijnen en zullen daarmee ook leefgebieden voor planten en dieren verdwijnen. Goed beheer is dus van groot belang voor de biodiversiteit!

De digitale landschapswijzer is te vinden op www.landschaperfgoedutrecht.nl/landschapswijzer. In deze digitale versie is extra informatie te vinden over:

- **Het aanplanten van bomen en struiken in landschapselementen (plantinstructies). Hier vind je ook instructiefilmpjes voor de aanleg van landschapselementen en de nodige informatie over het beheer op korte en lange termijn.**
- **De subsidiemogelijkheden. Voor de aanleg van landschapselementen in het landelijk gebied zijn subsidiemogelijkheden o.a. via het Platform Kleine Landschapselementen. Voor het planten van bomen en struiken in het stedelijk gebied zijn eveneens verschillende mogelijkheden.**

Inleiding

Landschapselementen

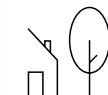
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Waarden van landschapselementen

Landschapselementen vormen een belangrijk onderdeel van ons landschap. Of we het nu hebben over het kleinschalige landschap met houtwallen, bosjes en singels van de Gelderse Vallei of het open landschap van west Utrecht met hakhoutbosjes (pestbosjes), sloten en knotbomenrijen langs wegen.

Landschapselementen dragen bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie en onze beleving van het landschap. Ze bieden een leefomgeving voor veel verschillende dier- en plantsoorten maar vormen ook de groenblauwe verbindende structuur tussen verschillende natuurgebieden. Voor vee in de wei kunnen landschapselementen een schaduwplek opleveren tijdens droger en warmer weer. Water kan langer worden vastgehouden in drogere periodes en huidige elementen kunnen koolstof vastleggen. Het behouden en uitbreiden van het aantal landschapselementen geeft bovendien een belangrijke impuls aan de kwaliteit van het landschap en onze woon- en leefomgeving.

In de paragrafen hieronder gaan we in op het belang van landschapselementen in het verleden en heden. Voor meer informatie over landschapselementen, in welke landschapstypen ze kenmerkend zijn en welke boom- en struiksoorten er aangetroffen kunnen worden, zie hoofdstuk Landschapselementen.

Cultuurhistorie

Elk element had vroeger zo zijn eigen functie en waarde. Het vrijkomende hout of de vruchten werden voor allerlei doeleinden gebruikt. De rechte staken die vrijkomen bij het afzetten van essenhakhout konden o.a. gebruikt worden om bonenstaken te maken. In grienden werden wilgentenen geogst om er beschoeiingen van te maken en korven en manden van te vlechten. Een bosje werd dan ook wel geriefhoutbosje genoemd. Voor het gerief; voor het gemak. Hout was nodig om stelen van te maken, voor bijvoorbeeld bezems maar ook om de oven en de kachel van brandstof te voorzien. Landschapselementen zoals sloten, meidoornhagen of houtwallen dienden om het vee in het weiland te houden. De stekelige meidoorn wordt ook wel het natuurlijke prikkeldraad genoemd.

Vanaf het begin van de 20ste eeuw is het aantal landschapselementen behoorlijk afgenomen. Schattingen gaan ervan uit dat er nog minder dan 40% van de landschapselementen over is ten opzichte van het begin van de vorige eeuw.

Landschapselementen hebben hun oorspronkelijke economische waarde verloren. In de huidige tijd hebben ze andere belangrijke, nieuwe waarden zoals voor biodiversiteit, vastlegging van CO₂, opvangen van fijnstof, klimaat, gezonde en aantrekkelijke leefomgeving, waterhuishouding en agroforestry. Omdat deze waarden moeilijk in geld zijn uit te drukken zijn ze vaak onderbelicht.

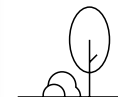
Inleiding

Landschapselementen

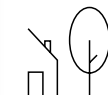
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Biodiversiteit

Steeds vaker komt de term biodiversiteit voorbij. Maar wat wordt er dan verstaan onder biodiversiteit? We zouden het als volgt kunnen omschrijven: *“De verscheidenheid van het leven op aarde, op het niveau van genen, soorten en ecosystemen. Biodiversiteit omvat alle soorten die er op aarde zijn, waaronder alle dier- en plantsoorten. Naast de verscheidenheid aan soorten omvat biodiversiteit ook de diverse ecosystemen (leefgebieden) waar die soorten voorkomen.”*

Als voorbeeld een knotbomenrij bestaande uit wilgen. De wilgen dienen (in het vroege voorjaar) als nectarbron voor insecten, vleermuizen gebruiken de bomenrij voor oriëntatie op zoek naar voedsel en holenbroeders gebruiken de holten in de knotwilg als broedplaats en/of rustplaats. Op de grillige schors van de knotboom groeien (korst)mossen en varens. Een knotboom wordt zo door verschillende dier- en plantsoorten gebruikt en vormt een ecosysteem in het klein.

Knotbomenrijen, houtwallen, geriefhoutbosjes vormen voor verschillende plant- en diersoorten belangrijke leefgebieden. Van de 400 inheemse soorten dagvlinders, amfibieën, reptielen en zoogdieren leeft ongeveer de helft in of in de omgeving van landschapselementen. In de afgelopen decennia zijn heel veel landschapselementen verdwenen.

Groenblauwe dooradering

Kleine landschapselementen zijn de groene en de blauwe ecologische verbindingen tussen natuurgebieden, landgoederen etc. in het agrarisch cultuurlandschap. Samen vormen landschapselementen als knotbomen, houtsingels, lanen, bomenrijen, poelen met hooilandjes, akkerranden, sloten, greppels en bermen een groenblauw netwerk in het agrarisch cultuurlandschap. Ook wel de groenblauwe dooradering van het landschap genoemd.

Klimaat

Vastlegging van CO₂

De bomen en struiken die deel uitmaken van landschapselementen zijn in staat om CO₂ op te nemen en om te zetten in zuurstof. Een deel van de CO₂ leggen ze vast in het hout. Hoeveel CO₂ een boom vastlegt is afhankelijk van de soort en de snelheid waarmee de boom groeit. Berekeningen laten zien dat een boom in 50 jaar gemiddeld 100.000 kg aan CO₂ vastlegt. Door het aanplanten van meer landschapselementen kan er de komende jaren meer CO₂ worden vastgelegd en kunnen deze landschapselementen een bijdrage leveren aan onze klimaatdoelstellingen (verlaging van CO₂).

Fijnstof

Fijnstof bestaat uit hele kleine deeltjes in de lucht en is schadelijk voor onze gezondheid. Het kan luchtwegklachten, hart- en vaatziekten veroorzaken. Bomen en struiken kunnen fijnstof uit de lucht opvangen. Deze kleine deeltjes vallen op de bladeren van bomen en struiken en blijven daaraan plakken. Zodra het gaat regenen zal het fijnstof van de bladeren vallen en in de bodem terecht komen en uit de lucht verdwijnen.

Hittestress/verkoeling

Een ander belangrijk effect van landschapselementen is dat ze voor verkoeling en schaduw zorgen. Ook voor het dierenwelzijn zijn landschapselementen van belang; het vee kan op de zonnige, droge dagen in de zomermaanden een schaduwplek vinden. Bovendien droogt de bodem door de schaduw van bomen minder snel uit.

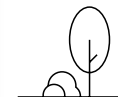
Inleiding

Landschapselementen

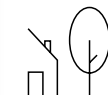
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Agroforestry

De afgelopen jaren zijn er projecten opgestart om landschapselementen een nieuwe economische waarde te geven. Landschapselementen kunnen goed samengaan met verschillende vormen van landbouw. Voorbeelden zijn bijvoorbeeld het planten van voederbosjes of het aanplanten van “eetbare landschapselementen”.

Het aanplanten van landschapselementen kan de volgende voordelen opleveren:

- Wortels van bomen en struiken kunnen er voor zorgen dat voedingsstoffen die in de diepere lagen in de bodem terecht zijn gekomen weer beschikbaar komen voor planten en dieren;
- Vallende bladeren worden in de strooisellaag omgezet tot humus. Humus zorgt voor een betere bodemstructuur en dient als voedsel voor planten;
- Zorgen voor een goed leefgebied voor nuttige insecten, vogels en zoogdieren;
- Bladeren en takken kunnen gegeten worden door vee. Deze delen van bomen en struiken zijn rijk aan vezels, mineralen en nutriënten zijn een goede aanvulling op voedsel van vee (voederbosjes).
- Planten van bomen en struiken waarvan vruchten, bladeren en/of wortels geschikt zijn voor menselijke consumptie (eetbare landschapselementen).
- Schaduwplek en beschutting voor vee.

Inleiding

Landschapselementen

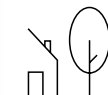
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

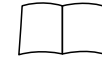
Bronnen en websites

Bomen en struiken

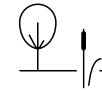
Op de volgende bladzijden wordt een groot aantal bomen en struiken die inheems zijn in Nederland in het kort beschreven. Deze inheemse soorten, ook wel autochtoon plantmateriaal genoemd, komen van nature al vanaf de laatste ijstijd in ons land voor; plantmateriaal dat aangepast is aan ons klimaat. Bovendien hebben deze soorten vaak een nauwe relatie met verschillende diersoorten. Bijvoorbeeld bloeiende wilgen zijn van groot belang voor wilde bijen in het vroege voorjaar.

Bij de diverse soorten bomen en struiken is bovendien aangegeven in welke landschapselementen de bomen en struiken kunnen worden toegepast en welk beheer daarbij hoort.

Voor meer informatie over bomen en struiken kunt u ook de verschillende websites raadplegen die in de bronvermelding vermeld staan.

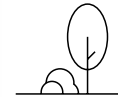
Inleiding

Landschapselementen

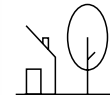
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

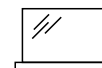
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Veldesdoorn of Spaanse aak

Acer campestre

Deze kleine boom kan uitgroeien tot een forse struik met ver uitschietende takken. De groengele bloemen zijn zeer geschikt voor bijen. De veldesdoorn groeit van nature op kalkrijke vochtige gronden, maar overleeft ook op arme droge grond. De boom verdraagt wind en schaduw. Hij groeit moeizaam bij hoog stilstaand grondwater. Op plaatsen met arme grond is hij alleen struikvormend. Op rijkere grond groeit hij uit tot een kleine boom.

Gebruik hagen, houtsingels, bosjes en houtwallen

Bijzonderheden kan tegen wind en schaduw

Bloeitijd mei – juni

Beheer verdraagt afzetten. Snoeien in najaar (tegen bloeden).

Zwarte els

Alnus glutinosa

Deze boom heeft een vrij donkere stam. Hij groeit vooral op vochtige tot zeer natte gronden. Met behulp van bacteriën op wortelknolletjes bindt hij zelf stikstof uit de lucht en maakt zo eigen voeding. De zwarte els groeit ook op veengrond. Hij verdraagt enige schaduw en kan goed tegen wind. Het is een snelle groeier met een beperkte concurrentiekracht. In bosverband van korte levensduur. Een oude stobbe is een rijke voedselbron voor insectenetende vogels. Het zaad (elzenproppen) is belangrijk voedsel voor overwinterende zaadetenende vogels, vooral sijsjes.

Gebruik houtkaden, houtwallen, houtsingels, geriefhoutbosjes en als knotboom

Bijzonderheden groeit op vochtige tot zeer natte gronden. Kan tegen (lichte) schaduw en wind.

Bloeitijd februari – april

Beheer verdraagt afzetten en knotten

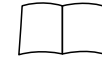
Ruwe berk

Betula pendula

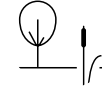

De ruwe berk groeit op nagenoeg iedere grondsoort. De boom heeft grote behoefte aan licht en is bestand tegen wind. De berk is een pionier: hij heeft een snelle jeugdgroei, maar geringe concurrentiekracht. De berk wortelt oppervlakkig, waardoor hij concurreert met de wortels van de struiken kruidlagen. Op een voedselarme bodem is er bij een berk weinig ondergroei aanwezig. Door het rijke insectenleven is de berk een belangrijke voedselbron voor roofinsecten en insectenetende vogels.

Gebruik houtwallen, (geriefhout) bosjes, houtsingels en als solitaire boom

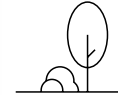
Inleiding

Landschapselementen

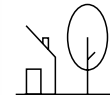
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

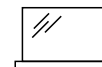
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

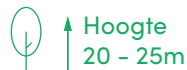

Bronnen en websites

Zachte berk

Betula pubescens

Bijzonderheden verdraagt arme zandgrond. Van de bladeren kan thee worden getrokken. Berkenbladenthee werkt vochtafdrijvend en ontslakkend. Berkensap wordt vaak gebruikt om wijn van te maken. Het berkensap kun je het beste in het voorjaar winnen omdat de sapstroom dan goed op gang is. **Bloeitijd** april – mei **Beheer** verdraagt afzetten en knotten. Snoeien in najaar (tegen bloeden).

De zachte berk komt meer op natte gronden voor in tegenstelling tot de ruwe berk. Hij heeft grote behoefte aan licht en is bestand tegen wind. De berk is een pionier: hij heeft een snelle jeugdgroei, maar geringe concurrentiekracht. De berk wortelt oppervlakkig, waardoor hij concurreert met de wortels van de struik- en kruidlaag. Op een voedselarme bodem is er bij een berk weinig ondergroei aanwezig.

Gebruik houtwallen, (geriefhout) bosjes, houtsingels en als solitaire boom

Bijzonderheden verdraagt natte, venige grond. Van de bladeren kan thee worden getrokken. Berkenbladenthee werkt vochtafdrijvend en ontslakkend. Berkensap wordt vaak gebruikt om wijn van te maken. Het berkensap kun je het beste in het voorjaar winnen omdat de sapstroom dan goed op gang is.

Bloeitijd april – mei
Beheer verdraagt afzetten of knotten. Snoeien in najaar (tegen bloeden).

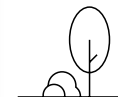
Inleiding

Landschaps-
elementen

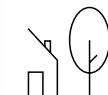
Waarde van
landschaps-
elementen

**Bomen en
Struiken**

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Haagbeuk

Carpinus betulus

Deze boom heeft opvallend geel-groene bloemen. Hij groeit op voedselrijke, vochtige gronden. Daarnaast is hij droogtegevoelig. De haagbeuk groeit niet op veen of bodems met een hoge grondwaterstand. Hij verdraagt veel schaduw en is matig gevoelig voor wind. Hoewel de haagbeuk langzaam groeit, heeft hij veel concurrentiekracht. Alleen op schrale groeiplaatsen is hij te gebruiken als struik. Op betere gronden ontwikkelt de haagbeuk zich tot boom. Als waardplant is de haagbeuk geliefd bij de meikever, die zich voedt met bladeren en bloesem.

Gebruik struweelhaag, houtwallen en bosjes

Bijzonderheden groeit op voedselrijke, vochtige gronden

Bloeitijd april – mei

Beheer verdraagt snoeien of afzetten. Snoeien in najaar (tegen bloeden).

Gele kornoelje

Cornus mas

Van nature voorkomende struik in Zuid-Limburg maar in andere delen van Nederland wordt deze soort ook wel aangeplant. De takken hebben grijsachtige gele kleur maar jonge takken hebben een groene kleur. Verdraagt zonnige tot licht schaduwrijke groeiplaatsen met een matig voedselarme tot matig voedselrijke bodem. De struik bloeit al vroeg in het voorjaar met fraaie kleine gele bloemen en is daarmee een zeer geschikte struik voor wilde bijen die al vroeg in het voorjaar op zoek zijn naar nectar.

Gebruik (struweel)hagen, houtwallen, bosjes en bosranden

Bijzonderheden de rode vruchten zijn wrang van smaak maar wel eetbaar en zijn rijk aan vitamine C. De vruchten worden wel tot compote verwerkt. De struik werd daarom vroeger ook wel in moestuinen geplant.

Bloeitijd februari – april

Beheer verdraagt afzetten en snoeien

Rode kornoelje

Cornus sanguinea

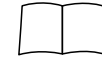
Deze meerstammige struik komt van nature meer voor in het oosten van het land. Hij groeit zowel op droge als vochtige plaatsen. Extreme omstandigheden, zoals veengrond (hoog grondwater) of arme zandgrond zijn niet aan de rode kornoelje besteed. Zijn naam heeft hij te danken aan de bloedrode twijgen. De struik verdraagt veel schaduw en wind. Het is een langzame groeier met veel concurrentie. Daarnaast vormt hij wortelopslag. Rode kornoelje trekt diverse bijen en vlinders aan, waaronder de dagpauwoog en de gehakelde aurelia. Vogels eten graag de besjes van de struik.

Gebruik dichte (rand)struwelen, hagen, houtwallen en bosjes (bosrand)

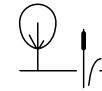
Bijzonderheden verdraagt schaduw en wind

Bloeitijd juni, soms ook najaar

Beheer verdraagt snoeien en afzetten

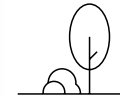
Inleiding

Landschaps-
elementen

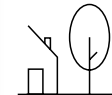
Waarde van
landschaps-
elementen

**Bomen en
Struiken**

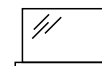
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Hazelaar of Hazelnoot

Corylus avellana

De hazelaar is een meerstammige, grote brede struik. Met zijn hazelnoten in het najaar, is hij populair bij zowel mensen als dieren. Zo wordt de noot door verschillende soorten vogels, muizen en eekhoorns gegeten. De hazelaar groeit op voedselrijke, vochtige bodems en kan tegen hoog grondwater. Voor veengrond is hij niet geschikt. Hij verdraagt schaduw, maar vormt dan lange dunne stammen die topzwaar worden. De struik groeit de eerste zes jaar vrij langzaam. Ook heeft hij een grote concurrentiekracht. Bij een ongestoorde ontwikkeling vormt hij steeds nieuwe uitlopers uit de stronk. In het bos wordt de struik gebruikt als ondergroei en vooral gemengd met eiken. Hij heeft hierdoor een gunstige invloed op de strooiselvertering.

Gebruik houtwallen, (landelijke) struweelhagen en (hakhout)bosjes

Bijzonderheden het hout kan gebruikt worden als bonenstaken en voor vlechtwerken. Als de noten rijpen, verkleurt het omhulsel naar geel. Wanneer de noten echt rijp zijn vallen ze uit het verdrogende omhulsel of zijn er gemakkelijk uit te plukken. De noten kunnen na het oogsten het beste in de dop worden gedroogd. Je kunt ze vers eten, roosteren, hakken en raspen. Hazelnoten worden vaak gebruikt als ingrediënt in chocoladepasta en chocoladerepen.

Bloeitijd januari – maart
Beheer verdraagt afzetten en snoeien

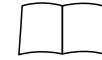
Eénstijlige meidoorn

Crataegus monogyna

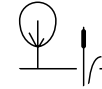

De meidoorn groeit in het volle licht uit tot een stevige struik met één of meer stammen. Je ziet hem vanoudsher langs perceelgrenzen, beken en bosranden. Hij doet het goed op zwaardere gronden, maar is minder bestand tegen arme grond en hoog grondwater. Hij verdraagt enige schaduw en is goed bestand tegen wind. Het is een langzame groeier met matige concurrentiekracht. De meidoorn heeft doorns en is daardoor goed beschermd tegen grote grazers en is geschikt voor veekerende heggen. Hij biedt ook nestel- en schuilgelegenheid aan vogels en knaagdieren. De meidoorn trekt diverse insecten en insectenetende vogels aan. Het meidoornhout is geschikt voor houtsnijwerk. Van de bessen kan jam gemaakt worden.

Gebruik houtsingels, dichte randstruwelen, bosranden en (vlecht)hagen

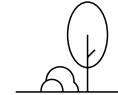
Inleiding

Landschapselementen

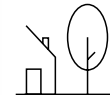
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

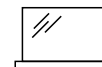
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Bijzonderheden sterk geurende bloemen. Goede schuilplaats voor vogels en knaagdieren. De jonge aprilblaadjes van de meidoorn zijn goed eetbaar als groente en hebben een nootachtige smaak. De rode vruchten kunnen zowel rauw als gekookt gegeten worden. Ze smaken zoet en licht sappig. Ook zijn de vruchten goed te gebruiken in desserts. In fruitteeltgebieden is de meidoorn minder geliefd. Meidoornstruiken zijn waardplanten voor bacterievuur. Bacterievuur is een gevreesde ziekte voor met name perenbomen. De kenmerken van de ziekte zijn het bruinzwart verkleuren, verdorren en verschrompelen van bloesems, bladeren en twijgen. **Bloeitijd** mei – juni **Beheer** verdraagt afzetten. Kan goed tegen snoei, ook als geschoren haag.

Kardinaalsmuts

Euonymus europaeus

Deze ijle struik draagt lange, sliertende takken met kleine witte bloemen. Zijn naam dankt hij aan de rode vruchten in de vorm van een kardinaalsmuts. Hij groeit van nature langs beken, rivieren en duinen en doet het goed op voedselrijke, vochtige, maar vooral kalkrijke bodems. De struik groeit minder goed op zware kleigronden. De kardinaalsmuts verdraagt enige schaduw en wind. Het is een struik met grote concurrentiekracht, die veel wortelopslag kent.

Gebruik bosranden, hagen, struweelhagen en houtwallen

Bijzonderheden de oranje zaden in de vruchten zijn giftig voor mensen, maar roodborstjes zijn er dol op

Bloeitijd mei – juni

Beheer Verdraagt snoeien en afzetten

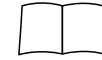
Beuk

Fagus sylvatica

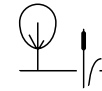

Groeit het beste op vochtige, leemhoudende zandgronden. Kan niet tegen hoge grondwaterstanden en is gevoelig voor droogte. Plotselinge daling van de grondwaterstand is meestal funest voor de beuk. Jonge beuken verdragen schaduwrijke plekken. Bij volwassen beuken neemt de boomkroon zoveel licht op de bodem weg, dat ondergroei haast onmogelijk is. Kan vrij goed tegen wind. De beuk is geen snelle groeier en is eenmaal volwassen een indrukwekkende en majestueuze boom

Gebruik solitair, bomenrijen, houtwallen, boomgroepen, lanen en hagen. Op veengrond is de beuk beter geschikt voor het vormen van hagen dan de haagbeuk. Minder geschikt voor menging met andere boomsoorten.

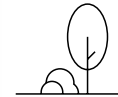
Inleiding

Landschapselementen

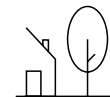
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

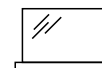
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Gewone es

Fraxinus excelsior

Bijzonderheden beuken kunnen 200-300 jaar oud worden. De vruchten van de beuk, de zogenaamde beukenootjes, zijn geroosterd eetbaar en kunnen verwerkt worden in o.a. koekjes. Door het roosteren van de nootjes verdwijnt de licht giftige stof Trimethylamine uit de vruchten.

Bloeitijd mei

Beheer snoeien of afzetten. Grote snoeiwonden rotten makkelijk in.

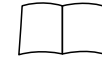
De gewone es is een hoge boom die van oudsher langs beken en rivieren te vinden is. Hij groeit het beste op vochtige en voedselrijke gronden. Tegen arme of droge grond is hij minder goed bestand. Ook hoog grondwater verdraagt hij slecht. De es wil een luchtige bodem. De jonge es kan enige schaduw verdragen, maar op oudere leeftijd niet meer. Hij verdraagt veel wind en heeft een grote concurrentiekracht. De klimop groeit graag in de es en komt door de lichtdoorlatende kroon makkelijk tot bloei. Dit trekt veel bijen en andere insecten aan. Oude essen met holten zijn een uitstekende slaap- en broedplaats voor steenuilen.

Gebruik houtwallen, struweelhagen, houtsingels, (geriefhout) bosjes, hakhout, als knotboom en als solitaire boom

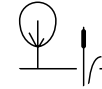
Bijzonderheden gevoelig voor nachtvorst en essentakkensterfte. Levert waardevol hout voor o.a. meubels en gereedschap, maar ook voor bonenstaken en vlechtwerken.

Bloeitijd april – mei

Beheer verdraagt snoeien, knotten en afzetten

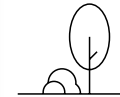
Inleiding

Landschaps-
elementen

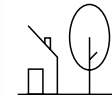
Waarde van
landschaps-
elementen

**Bomen en
Struiken**

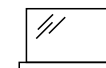
Hoogstam
fruitbomen

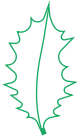
Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Hulst

Ilex aquifolium

De hulst komt het meeste voor als smalle struik, maar kan ook uitgroeien tot een boom met kegelvormige kroon. De hulst komt van nature voor op vrij arme, vochtige bodems. Hij kan op bijna alle bodemtypes groeien, ook op natte veengronden. Ook verdraagt hij veel schaduw en wind. De hulst groeit langzaam en kent weinig concurrentiekracht. De bloemen worden intensief door insecten bezocht. Lijsterachtige vogels zijn dol op de rode bessen. Ook voor het boomblauwtje is de hulst een belangrijke voedselbron.

Gebruik houtwallen, hagen en bosjes

Bijzonderheden in bloei trekt de hulst veel insecten. Belangrijke voedselbron voor het boomblauwtje.

Bloeitijd mei – juni

Beheer kan goed tegen snoeien, matig tegen afzetten.

Gewone Liguster

Ligustrum vulgare

De gewone liguster is een breed uitgroeierende, veelstammige struik. Hij draagt in de zomer geurende witte bloemen. Deze zijn rijk aan nectar en worden door allerlei wilde bijen, zweefvliegen en vlinders bezocht. De liguster komt van nature voor in duinen, langs rivieren en op kalkhoudende grond. De struik groeit minder goed op arme, zure of natte bodems. Hij verdraagt schaduw, maar ontwikkelt zich dan ijl en slap. Het is een snelgroeierende struik. De zwarte bessen zijn giftig voor mensen, en voor sommige dieren, zoals geiten, zijn zowel de bessen als de bladeren giftig. Voor overwinterende vogels zoals lijsterachtigen, is het juist een uitstekende voedselbron.

Gebruik bosrand, droge zonnige bosranden, houtwallen en hagen
Bijzonderheden bessen zijn giftig
Bloeitijd juni – juli
Beheer verdraagt afzetten en snoeien goed

Esp of Ratelpopulier

Populus tremula

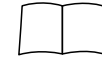
De Esp is een algemeen voorkomende inheemse soort. Groeit ook op minder voedselrijke droge zandgronden en venige gronden. De Esp kan goed tegen een hoge grondwaterstand. De boom groeit minder op schaduwrijke plekken. Kan wel goed tegen de wind. Jonge aanplant groeit snel en vormt veel wortelopslag. De herfstkleuren zijn fraai, de bladeren verkleuren tot een opvallend goudgele tint.

Gebruik bos(randen), heggen en bomenrijen. Geschikt als menghoutsoort in opgaande beplantingen, maar niet als struikvormer.

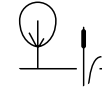
Bijzonderheden het hout is niet geschikt als timmerhout maar wordt gebruikt om lucifers of papier van te maken.

Bloeitijd maart – april

Beheer verdraagt snoeien en afzetten

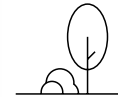
Inleiding

Landschapselementen

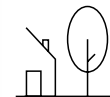
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

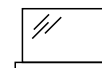
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Wilde appel

Malus sylvestris

Deze in het wild voorkomende appelsoort is zeer zeldzaam. Hij groeit van nature op voedselarme zandgronden, maar ook wel op leemrijke gronden. Uit historisch onderzoek blijkt dat de wilde appel al voor 7.500 v.Chr. in onze regio aanwezig was maar altijd in kleine aantallen. Het is een lichtminnende soort. Bladeren van de wilde appel zijn klein (4-5 cm) en zijn onbehaard. De vruchten van de wilde appel zijn groen tot geel van kleur en niet groter dan 2 tot 4 centimeter. Bij aanschaf van een wilde appel geen zaailing van een cultuurras, zoals deze in onze (hoogstam)boomgaarden wordt aangetroffen, kopen!

Gebruik solitaire boom, houtwallen, (struweel)heggen en bosjes
Bijzonderheden de vruchten hebben een wrange smaak, maar reeën en dassen eten de appeltjes graag. Op de rottende vruchten komen vlinders zoals de atalanta af.
Bloeitijd half april – mei
Beheer als opgaande boom

(Wilde) mispel

Mespilus germanica

De mispel is een struik die een grillige groei vorm van stam en takken heeft. De witte bloemen staan in een krans van villige donkergroene bladeren. De bloemen worden door diverse soorten wilde bijen bezocht. Het liefst groeit de mispel op zonnige tot lichtschatuwrijke plekken. De vruchten zijn goudbruin van kleur en moeten eerst overrijp of beurs worden voordat ze eetbaar zijn. Maar dat de vruchten eerst moeten rotten voordat ze eetbaar zijn is een fabel. De vruchten worden in de winter o.a. door kramsvogels gegeten.

Gebruik houtwallen, bosranden en (struweel)heggen

Bijzonderheden ook vorst maakt het vruchtvlees zachter. Het vruchtvlees bevat veel vitamine C, wat goed is voor de spijsvertering en maag. De rijpe vruchten kunnen vers gegeten worden of verwerkt worden tot jam of gelei. Het vruchtvlees smaakt zoetzuur met een vleugje kaneelsmaak.

Bloeitijd mei – juni
Beheer verdraagt snoeien en afzetten

Inleiding

Landschapselementen

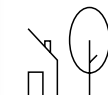
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Wilde kers, Zoete kers of Boskriek

Prunus avium

Deze inheemse soort komt oorspronkelijk voor in het oosten en zuiden van het land. De wilde kers groeit optimaal op vruchtbare, kalkhoudende, luchtige bodems. Hij kan tegen vocht, maar is gevoelig voor hoog stagnerend grondwater. De kers groeit slecht op arme, zure gronden. Hij verdraagt weinig schaduw en is tamelijk gevoelig voor wind. Vooral de jonge kers is een snelle groeier. Deze boom is een belangrijke voedselbron voor bijen. Ook worden de kersen graag gegeten door o.a. spreeuwen en lijsterachtigen. De pitten worden juist door groenlingen gegeten.

Gebruik houtwallen, struweelhagen, bosjes, lanen of als solitaire boom
Bijzonderheden groeit optimaal op losse vruchtbare, kalkhoudende grond. De zoete kersen zijn eetbaar, maar bevatten weinig vruchtvlies.
Bloeitijd april – mei
Beheer kan goed tegen snoeien, matig tegen afzetten. In individuele menging niet als hoofdhoutsoort.

Inheemse of gewone Vogelkers

Prunus padus

De vogelkers is een meerstammige struik, die ook kan uitgroeien tot een boom. Hij verdraagt natte grond en kan goed gedijen op veenbodems. Een hoge grondwaterstand is geen probleem voor de vogelkers maar hij bereikt een optimale groei op voedselrijkere en vochtige gronden. De vogelkers kan tegen schaduw, maar is gevoelig voor wind. Het is een snelle groeier met een geringe concurrentiekracht. De witte bloemen worden bezocht door diverse soorten wilde bijen. De blauwzwarte bessen worden gegeten door lijsterachtigen, marterachtigen, vossen en bosmuizen.

Gebruik houtwallen, struweelhagen, bosjes of solitaire boom
Bijzonderheden verdraagt hoog grondwater. Van de rijpe vruchten kun je compote, sap of likeur maken.
Bloeitijd april – mei
Beheer verdraagt snoeien en afzetten

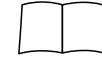
Sleedoorn

Prunus spinosa

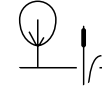

De sleedoorn is een dicht vertakte struik. Het is de gastheer van de zeldzame vlindersoort sleedoornpage, die in de provincie Utrecht op een aantal plekken voorkomt. De sleedoorn groeit langs beken en rivieren op de betere gronden, niet op zuiver zand, zware klei of natte plaatsen. De struik verdraagt weinig schaduw, maar kan goed tegen wind. Het is een langzame groeier met matige concurrentiekracht. De sleedoorn vormt veel worteluitlopers en maakt struwelen ondoordringbaar. Hij biedt hierdoor ook goede nest- en schuilgelegenheid aan vogels en knaagdieren en trekt diverse insecten en insectenetende vogels. De kleine pruimen zijn donkerblauw van kleur. De pruimen worden in de wintermaanden graag door lijsterachtigen opgegeten.

Gebruik houtwallen, struweelhagen, bosjes, houtsingels en vlechthegeen

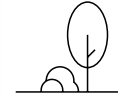
Inleiding

Landschapselementen

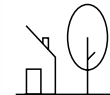
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

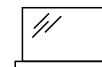
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Bijzonderheden geeft dichte afsluiting van landschapselement. Door worteluitlopers “kruipt” de struik het land in. De kleine donkerblauwe pruimen van de sleedoorn zijn eetbaar maar smaken zuur en wrang. De beste tijd om ze te plukken is meteen na de eerste vorst, als de velletjes zachter zijn. De pruimen kunnen verwerkt worden tot een heldere gelei. Ze bevatten veel vitamine C. Ook zijn ze lekker in een pruimenbrandewijn. **Bloeitijd** april **Beheer** verdraagt snoeien en afzetten

Wilde peer

Pyrus pyraster

De wilde peer komt al van sinds ca. 3.500 v.Chr. voor in Nederland. Hij is erg zeldzaam en groeit vooral op drogere of vochtige voedselarme zandgronden, maar wordt ook op leemhoudende bodems aangetroffen. Het is een boom die niet van schaduw houdt en vaak in lichte bossen, bosranden en houtwallen staat. De twijgen en takken kunnen stekels hebben en de peertjes zijn klein en rond (ongeveer 2-4 cm). De vruchten zijn wrang van smaak en hard vanwege de steencellen. Op de witte, licht geurende bloesem komen vele soorten bijen af zoals zandbijen, metselbijen, hommels en honingbijen. Er zijn nog maar weinig vindplaatsen bekend waar de wilde peer nog van nature voorkomt.

Gebruik houtwallen, (struweel) heggen, bosjes en solitaire boom **Bijzonderheden** Wilde peer van gecertificeerde autochtone herkomst zal niet altijd leverbaar zijn. **Bloeitijd** april – mei **Beheer** als opgaande boom

Zomereik

Quercus robur

De zomereik groeit zowel op lichte als zware gronden. Voor optimale groei is een vochtige en leemhoudende grond nodig. Daarnaast vraagt hij veel licht. Hoog grondwater verdraagt hij redelijk. Ook is de zomereik goed bestand tegen de wind. Hij groeit bij aanvang langzaam en heeft een matige concurrentiekracht. Toch past de boom zich makkelijk aan, waardoor hij zeer oud wordt. Vroeger was de zomereik belangrijk als hakhoutcultuur voor leerlooierijen die de schors gebruikten om het leer te looien. Hij levert waardevol hout. De boom is voor veel insecten, vogels en zoogdieren een voedselbron en biedt nestgelegenheid. De zomereik is een aantrekkelijk biotoop voor de eikenprocessierups. Het is aan te bevelen om bijvoorbeeld lanen niet geheel aan te wisselen met andere boomsoorten.

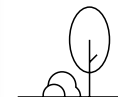
Inleiding

Landschapselementen

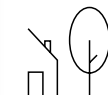
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Wintereik

Quercus petraea

Gebruik solitaire boom, houtwallen, lanen, bomenrijen, knotboom en bosjes

Bijzonderheden levert waardevol hout. Bron voor biodiversiteit.

Bloeitijd april – mei

Beheer verdraagt afzetten, knotten en beheren als solitaire boom

De wintereik heeft een smalle, dichte kroon met een regelmatige verdeling van de zijtakken. De wintereik groeit op basische of zure, soms droge bodems. Komt van nature voor op de Utrechtse Heuvelrug. Hij verdraagt iets meer schaduw dan de zomereik.

De napjes van de wintereik hebben geen of een zeer kort steeltje.

De bloemen, en daardoor de eikels, van de wintereik zitten trosvormig bijeen hetgeen de Duitse naam *Traubeneiche* verklaart. De eikels zijn eivormig en 15-25 mm lang, gemiddeld iets kleiner dan die van de zomereik.

De wintereik wordt ook aangeplant langs wegen en in brede straten, maar dit gebeurt in Nederland zelden. Van de autochtone eiken in Nederland is meer dan 95 % zomereik en minder dan 5 % wintereik. Een verklaring is dat de wintereik minder zaad produceert dan de zomereik.

Gebruik bos en houtwallen

Bijzonderheden het hout wordt gebruikt als timmerhout, brandhout, eikels als veevoer en gemalen schors als leerlooistof. Eikels bevatten het giftige tannine dat door roosteren verwijderd wordt uit de vruchten. Vroeger werd er in tijden van armoede eikelkoffie gemaakt. De eikels bevatten daarnaast ook veel zetmeel en daarom werden de vruchten ook wel door de mens gegeten.

Bloeitijd mei

Beheer verdraagt afzetten, knotten en beheren als solitaire boom

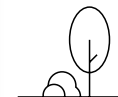
Inleiding

Landschaps-
elementen

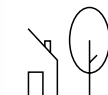
Waarde van
landschaps-
elementen

**Bomen en
Struiken**

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Wegedoorn

Rhamnus catharticus

Deze ijle struik groeit op kalkrijke en droge plaatsen. De wegedoorn onderscheidt zich van de vuilboom door de fijn gezaagde bladrand en zwarte wortels. Het is een langzame groeier met matige concurrentiekracht. Voor bijen is het een belangrijke voedselbron. Ook bij vlindersoorten zoals de rups van het boomblauwtje en de citroenvlinder, is de struik in trek. Bovendien kun je de struik goed inzetten voor dichte randen.

Gebruik houtwallen, (struweel) hagen en bosjes

Bijzonderheden stoelt na afzetten minder goed uit. De zwarte bessen van de wegedoorn zijn giftig.

Bloeitijd mei – juni

Beheer verdraagt snoeien en afzetten

Sporkehout

Frangula alnus

De vuilboom wordt in uiterlijk wel eens verward met de wegedoorn. Hij groeit op zandgrond, in bossen en bosranden. Ook komt hij voor in struwelen op veengronden. De vuilboom kan goed tegen natte en zure omstandigheden. Ook verdraagt hij enige schaduw en wind. Wel vormt hij snel wortelopslag. De bloemen worden bezocht door verschillende soorten wilde bijen en vlinders. Voor de rupsen van het boomblauwtje vormen de bladeren een belangrijke voedselbron. Bloeitijd is erg lang waardoor er lange tijd voedsel voor insecten te vinden is.

Gebruik houtwallen, hagen, bosjes en bosranden

Bijzonderheden stoelt na afzetten makkelijk uit. De bessen van sporkehout zijn giftig.

Bloeitijd mei – september

Beheer verdraagt snoeien en afzetten

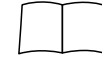
Hondsroos

Rosa canina

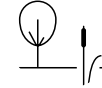

Een struik met lange sliertende takken, die tot hoog in de bomen kunnen groeien. De stammen van deze struik zijn dun en weinig vertakt. De hondsroos vraagt een kalkhoudende, warme grond. Meer geschikt voor kleigrond. Natte, zure of arme gronden verdraagt hij slecht. Ook vraagt hij veel licht en warmte. Wind is geen probleem. De hondsroos is een pionier: hij groeit snel en heeft grote concurrentiekracht. Voor insecten is de nectar uit de bloemen een belangrijke voedselbron. De bottels worden in het najaar gegeten door verschillende soorten vogels.

Gebruik bosrand, struweelhagen, houtsingels, houtwallen en langs dijken en wegen

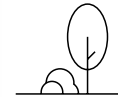
Inleiding

Landschapselementen

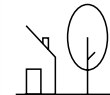
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

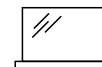
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Bijzonderheden de bladeren zijn lekker in de thee. De bloemen kunnen als smaakmaker toegevoegd worden aan azijn, wijn, honing, jam, gelei en snoep. Rozenbottels van de hondsroos bevatten veel vitamine C en kunnen eveneens verwerkt worden tot jam, gelei en siroop.
Bloeitijd juni
Beheer verdraagt snoeien en afzetten

Egelantier

Rosa rubiginosa

Een tamelijk lage, gedrongen struik. De egelantier groeit bij voorkeur op wat drogere, kalkhoudende, lichtere grond. Het blad geurt na fijnwrijven tussen de vingers naar appels. De roze bloemen worden bezocht door verschillende soorten wilde bijen.

Gebruik houtwallen, struweelhagen, houtsingels en bosjes (in de randen)

Bijzonderheden belangrijke voedselbron voor wilde bijen

Bloeitijd juni – augustus

Beheer verdraagt snoeien en afzetten

Schietwilg

Salix alba

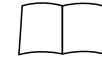
De schietwilg is een snel groeiende wilgensoort met bladeren die aan de onderkant wit van kleur zijn. Deze wilgensoort wordt vroeg in het voorjaar bezocht door diverse wilde bijen die zich te goed doen aan het stuifmeel uit de zilverkleurige katjes. De schietwilg wordt veel aangeplant als knotboom. Schietwilgen zijn gevoelig voor watermerkziekte waardoor bladeren verwelken en bruin verkleuren. Het hout wordt door deze ziekte waterachtig en wanneer de bomen een aantal jaren achtereen geïnfecteerd blijven, zullen deze sterven. De holten die in de stam ontstaan zijn geschikte broedplaatsen voor holenbroeders als de steenuil en de holenduif.

Gebruik knotboom, houtsingels, solitaire boom, (struweel)heggen en bosjes

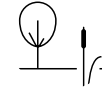
Bijzonderheden het hout werd vroeger gebruikt in de klompenmakerij

Bloeitijd april – mei

Beheer verdraagt knotten

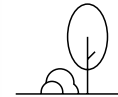
Inleiding

Landschapselementen

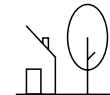
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

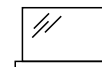
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Geoorde wilg

Salix aurita

De geoorde wilg is een hoge struik met een onregelmatige vorm. Specialist op zure veengronden en kan ook wel op vochtige zandgronden. Is lichtbehoefstig, bestand tegen wind. Lijkt veel op de grauwe wilg, maar is minder concurrentiekrachtig.

Gebruik houtsingels en struweelhagen

Bijzonderheden de naamgeving heeft te maken met het feit dat ieder blaadje twee extra steunblaadjes ('oortjes') heeft daar waar het blad vastzit aan de tak.

Bloeitijd april – mei

Beheer verdraagt afzetten

Boswilg of waterwilg

Salix caprea

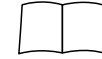
Het is de enige wilgensoort die ook in bossen en bosranden van de drogere gronden voorkomt en van nature ook langs sloten e.d. op voedselrijke, natte tot vochtige plaatsen. Niet op veengrond. Verdraagt hoog grondwater slecht. Kan enige schaduw verdragen. Een tamelijk snelle groeier, bij optimale bodemgesteldheid vrij concurrentiekrachtig. Is een solitaire struik/boom; komt dus van nature zelden groepsgewijs voor. Wordt in kleinere aantallen in kleinere beplantingen gebruikt. Is belangrijk voor insecten, omdat het de eerste stuifmeelproducent in het vroege voorjaar is.

Gebruik bosjes, bosranden, houtwallen, houtsingels, struweelhagen en solitaire boom

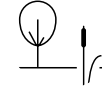
Bijzonderheden de schors bevat looistoffen waarmee leer geloid kan worden. Een andere stof uit de schors is Salicylzuur. Salicylzuur is de werkzame stof in aspirine. Dieren eten ook de wilgenbast als ze zich niet lekker voelen. Het hout is erg zacht, er zijn geen typische toepassingen.

Bloeitijd maart – april

Beheer verdraagt afzetten

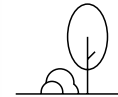
Inleiding

Landschapselementen

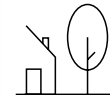
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

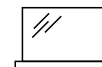
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Grauwe wilg

Salix cinerea

Hoogte
max. 10m

Groeit op vochtige of natte gronden met name in broekbossen, moerassen, beekdalen en komt ook op zure veengronden voor. De bladeren zijn grover dan van de geoorde wilg en lancetvormig met een iets gedraaide punt. De bovenkant van de bladeren is grijsgroen, de onderkant blauwgroen. Kan zeer goed tegen wind. Is een snelgroeïende struik met grote concurrentiekracht en moet daarom niet gemengd worden met langzame groeiers. De bloemen van de grauwe wilg bevatten veel stuifmeel en nectar en worden in het vroege voorjaar dan volop bezocht door wilde bijen.

Gebruik houtsingels en struweelhagen

Bijzonderheden de rupsen van de grote weerschijnvlinder (*Cabera exanthemata*) leven op de grauwe wilg

Bloeitijd maart – april

Beheer verdraagt afzetten

Kraakwilg

Salix fragilis

Hoogte
15 - 25m

Lijkt veel op de schietwilg en wordt daarmee ook vaak verward. De kraakwilg is een algemene inheemse soort die van nature op voedselrijke, vochtige of natte gronden langs wegen, sloten en rivieren voorkomt. Verdraagt tijdelijk hoog grondwater en overstromingen en groeit ook op veengrond. Verdraagt geen schaduw, is bestand tegen wind. Snelle groeier met vrij grote concurrentiekracht. De boom wordt door vele verschillende soorten bijen bezocht om zich te goed te doen aan het stuifmeel.

Gebruik knotboom en opgaande boom

Bijzonderheden de kraakwilg wortelt breed en kan daardoor oevers stabiel maken

Bloeitijd april – mei

Beheer verdraagt knotten

Bittere wilg

Salix purpurea

Hoogte
max. 4m

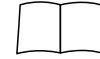
Hoge struik die zeer breed uit kan groeien met dikke takken over de grond en lange dunne takken die opstijgen. De bittere wilg is een vrij algemene inheemse struik die van nature voorkomt in de duinen, langs beken en rivieren op matig voedselrijke, vochtige of natte gronden. Verdraagt hoog grondwater en overstromingen. Groeit ook op veen en vochtige zandgrond. Groeit voor wilgen betrekkelijk langzaam met matige concurrentiekracht.

Gebruik griendhout (bindtenen), knotbomen en in laagblijvende beplanting

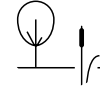
Bijzonderheden de bast is bitter. Herkauwers eten er zelden van, vandaar de Nederlandse naam *Bittere wilg*.

Bloeitijd maart – april

Beheer verdraagt afzetten en knotten

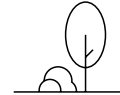
Inleiding

Landschaps-
elementen

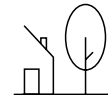
Waarde van
landschaps-
elementen

**Bomen en
Struiken**

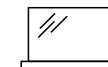
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Amandelwilg

Salix triandra

Algemene inheemse struik. Van nature vooral in beekdalen, duinvalleien en op oevers van plassen en sloten. Meestal op voedselrijke, vochtige of natte groeiplaatsen. Kan goed tegen tijdelijk hoog grondwater, verdraagt matig veengronden. Vrij snelle groeier; vooral in het jeugd stadium.

Gebruik griendhout

Bijzonderheden zeer geschikt voor bijen

Bloeitijd april – mei

Beheer verdraagt afzetten

Katwilg

Salix viminalis

De katwilg is een hoge weinig vertakte struik. Deze wilgensoort is te vinden in de omgeving van beken, rivieren, sloten en plassen op tamelijk voedselrijke, natte of onregelmatig overstromde gronden. Komt in mindere mate op veengrond voor. Een snelle groeier met zeer veel concurrentiekracht, die op latere leeftijd echter afneemt.

Gebruik grienden

Bijzonderheden zeer geschikt voor wilde bijen. De wilgentenen van de katwilg worden veelal gebruikt voor het mandenvlechten.

Bloeitijd maart – april

Beheer verdraagt afzetten en knotten

Gewone vlier

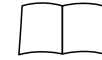
Sambucus nigra

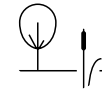
De gewone vlier is een struikachtige boom. Groeit in heggen en bossen op voedselrijke, lichte, maar ook op zwaardere bodemtypen en op zeer stikstofrijke plaatsen (bijvoorbeeld mestvaalten). Verdraagt schaduw en slaat daarom vaak spontaan op in dichte beplantingen.

Grote concurrentiekracht; snelle, wilde groeier die na afzetten overmatig uitloopt. Na herhaald afzetten ontstaat een rommelige struik met veel takken waarin door onderlinge concurrentie veel dood hout ontstaat. Zaaft zich massaal uit, kan tot een kleine boom worden gevormd. De vlier komt alleen tot zijn recht als uitgegroeid, vrijstaand exemplaar en in beplantingsranden met voldoende groei ruimte. Vraagt, door zijn agressieve groei, veel onderhoud. In lagere beplanting alleen bij intensief snoeien bruikbaar.

Gebruik heggen, solitaire boom, bossen en bosranden

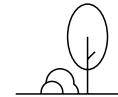
Inleiding

Landschapselementen

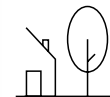
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

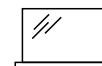
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Bijzonderheden de vlierbloesems worden gebruikt om thee, wijn, vlierbloesemsap of (hoest)siroop van te maken. De bloesem kan ook gebruikt worden in pannenkoekenbeslag. De vitaminerijke bessen worden als jam en sap ingemaakt. Let op: onrijpe vlierbessen zijn giftig, ze bevatten de toxische stof sambunigrine. Veel vogels eten de bessen met smaak. Zo vormt de vlier een belangrijke voedselbron voor in de herfst doortrekkende vogels. De zaden worden via de uitwerpselen verspreid.

Bloeitijd mei – juli

Beheer verdraagt snoeien en afzetten

Lijsterbes

Sorbus aucuparia

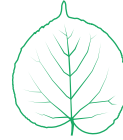
Komt meestal als veelstammige struik voor. Meest smalle ijle kroon. De lijsterbes kan bijna overal groeien, zowel op arme, droge zandgronden als op natte veengronden. Is bestand tegen hoog, (stilstaand) grondwater. Kan veel schaduw verdragen en is matig gevoelig voor wind. Heeft een vrij snelle jeugdgroei. Vormt na afzetten rechtopstaande stammetjes. De bloesem bestaat uit (room)witte schermen die vooral door bijen en hommels worden bezocht.

Gebruik houtwallen, bosjes en (struweel)heggen

Bijzonderheden de rode bessen zijn geliefd bij vogels, maar ook reeën, dassen, eekhoorns en vossen eten de vruchten graag. Van de wilde lijsterbes kun je gelei maken. De bessen bevatten veel vitamine C.

Bloeitijd mei – juni

Beheer verdraagt afzetten en snoei goed

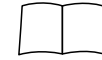
Kleinbladige-of winterlinde

Tilia cordata

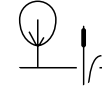

Waarschijnlijk de enige streekeigen linde met brede, ronde tot eivormige kroon en omlaag buigende takken. Voor optimale groei moet de bodem diep en open zijn. Doet het goed op rijke, vochthoudende lemige zandgronden. Groeit slecht op arme, droge of zware natte bodems. Verdraagt erg veel schaduw, is goed bestand tegen de wind. Is een climaxsoort; een vrij snelle groeier. Vormt vaak veel opslag aan de stamvoet. Laat zich gemakkelijk in een bepaalde vorm snoeien (knot- en leilinden), het hout rot echter snel in. Door een uitgebreid en diep wortelstelsel staan de bomen op goed doorwortelbare plaatsen stevig in de grond.

Gebruik knotboom, solitaire boom of leiboom

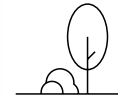
Inleiding

Landschapselementen

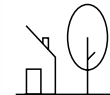
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

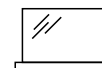
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Bijzonderheden de bloemen werden vroeger gedroogd en als geneesmiddel gebruikt (lindebloesemthee). Belangrijke drachtplant voor honingbijen. Omdat nectarvorming wordt bepaald door de avondtemperatuur en de luchtvochtigheid, varieert de dracht per jaar.
Bloeitijd juni – juli
Beheer verdraagt afzetten, knotten en snoei goed

Zomerlinde of Grootbladige linde

Tilia platyphyllos

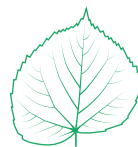

Deze linde wordt een grote boom met een licht gegroefde grijze stam. Jonge twijgen van de boom zijn opvallend rood met rode knoppen. Het blad is hartvormig tot rond en 6–12 cm groot. De onderzijde van blad is zacht behaard. De hangende bloemen groeien in groepjes van twee tot vijf (vaak drie). Ze zijn geelwit en verspreiden een prettige geur. Belangrijke drachtplant voor diverse soorten insecten. De zomerlinde stelt weinig eisen aan de bodem. Weinig gevoelig voor bladluis.

Gebruik (struweel)haag, lanen, leilinde, solitaire boom, bosjes en houtwallen

Bloeitijd juni

Beheer verdraagt afzetten, knotten en snoei goed

Hollandse linde

Tilia x vulgaris

Natuurlijke kruising van winter- en zomerlinde met een enigszins gesloten en puntige kroon. Voor optimale groei moet de bodem diep en open zijn. Doet het goed op rijke, vochthoudende lemige zandgronden. Groeit slecht op arme, droge of zware natte bodems. Verdraagt erg veel schaduw, is goed bestand tegen de wind. Is een climaxsoort; een vrij snelle groeier. Vormt vaak veel opslag aan de stamvoet. Laat zich gemakkelijk in een bepaalde vorm snoeien, hout rot echter snel in. Door een uitgebreid en diep wortelstelsel staan de bomen op goed doorwortelbare plaatsen stevig in de grond.

Gebruik (struweel)haag, lanen, leilinde, solitaire boom, bosjes en houtwallen

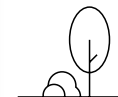
Inleiding

Landschapselementen

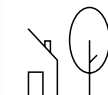
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Bijzonderheden de bloemen werden vroeger gedroogd en als geneesmiddel gebruikt (lindebloesemthee). Belangrijke drachtplant voor (honing)bijen. Omdat nectarvorming wordt bepaald door de avondtemperatuur en de luchtvochtigheid, varieert de dracht per jaar.
Bloeitijd juni – juli
Beheer verdraagt afzetten, knotten en snoei goed

Fladderiep of steeliep

Ulmus laevis

Deze boomsoort kan uitgroeien tot enorme exemplaren met een kegelvormige kroon. De bloei is mooi maar klein. De fladderiep heeft een voorkeur voor vochtige, voedselrijke gronden. Tot nu toe vrijwel ongevoelig voor de iepziekte. Heeft een afschilferende stam en gesteelde vruchten. Op een volwassen fladderiep kunnen wel 120 verschillende soorten insecten leven en er zijn (lever)mossen die alleen op de iep voorkomen. Iepen worden al eeuwenlang als stadsboom aangeplant.

Gebruik bosjes, (knot)bomen, houtwallen, (struweel)heggen, lanen en solitaire bomen
Bijzonderheden iepen hebben een kenmerkende scheve bladvoet. Het hout wordt gebruikt om er meubels van te maken en bijvoorbeeld ook wel houtsnijwerk. In vervlogen tijden werd het hout gebruikt om er rijtuigen, boerenwagens en wielen van te maken.

Bloeitijd maart – april
Beheer verdraagt afzetten, knotten en snoeien

Gelderse roos

Viburnum opulus

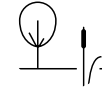

Breed uitgroeïende, tot 4 meter hoge struik. Groeit overal, als de grond niet te droog of te arm is, in heggen, bosranden, langs beken en ook op natte veengronden. Verdraagt schaduw matig, voor de bloei is veel zon nodig. De Gelderse roos kan uitbundig bloeien en de bloemen geuren licht en zijn (room)wit. Kan redelijk tegen wind. Een matig snelle groeier met weinig concurrentiekracht, vormt veel wortelopslag en afleggers van liggende takken, vooral in randen.

Gebruik struweelheggen, houtwallen, bosjes en bosranden
Bijzonderheden de meeste delen van de struik zijn licht giftig. Wanneer er in de winter weinig of geen voedsel is voor vogels worden de vruchten wel door lijsterachtigen gegeten. Alleen de zeldzame pestvogel is liefhebber van de rode besjes. Deze vogel is een zeldzame verschijning in de wintermaanden.
Bloeitijd mei – juni
Beheer verdraagt snoeien en afzetten

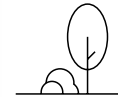
Inleiding

Landschapselementen

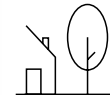
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

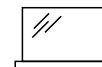
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Overzichtstabel bomen en struiken

Nederlandse naam	Latijnse naam	Grond ● = minder geschikt	Hoogte in m	Bloeitijd	Blz.
Veldesdoorn	Acer campestre	zand veen	15	mei – jun	27
Zwarte els	Alnus glutinosa	zand klei veen	10 – 25	feb – apr	27
Ruwe berk	Betula pendula	zand klei veen	20 – 25	apr – mei	27
Zachte berk	Betula pubescens	klei veen	20 – 25	apr – mei	28
Haagbeuk	Carpinus betulus	zand klei	20	apr – mei	29
Gele kornoelje	Cornus mas	zand klei	1 – 6	feb – apr	29
Rode kornoelje	Cornus sanguinea	zand klei	4	jun	29
Hazelaar	Corylus avellana	zand klei	3 – 6	jan – mrt	30
Eenstijlige meidoorn	Crataegus monogyna	zand klei veen	10	mei – jun	30
Kardinaalsmuts	Euonymus europaeus	zand klei veen	4	mei – jun	31
Beuk	Fagus sylvatica	zand klei	30 – 40	mei	31
Gewone es	Fraxinus excelsior	klei veen	40	apr – mei	32
Hulst	Ilex aquifolium	zand klei veen	10 – 15	mei – jun	33
Gewone liguster	Ligustrum vulgare	zand klei veen	3	jun – jul	33
Esp	Populus tremula	zand klei veen	20	mrt – apr	33
Wilde appel	Malus sylvestris	zand klei	2 – 12	apr – mei	34
Wilde mispel	Mespilus germanica	zand klei	2 – 6	mei – jun	34
Wilde kers	Prunus avium	zand klei	15 – 25	apr – mei	35
Gewone vogelkers	Prunus padus	zand klei veen	15	apr – mei	35
Sleedoorn	Prunus spinosa	zand klei veen	4	apr	35
Wilde peer	Pyrus pyraeaster	zand klei	6 – 20	apr – mei	36

Inleiding

Landschaps-
elementen

Waarde van
landschaps-
elementen

**Bomen en
Struiken**

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

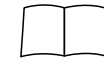

Verklarende
woordenlijst

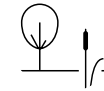

Bronnen en
websites

Nederlandse naam	Latijnse naam	Grond ● = minder geschikt	Hoogte in m	Bloeitijd	Blz.
Zomereik	Quercus robur	zand klei veen	35 – 40	apr – mei	36
Wintereik	Quercus petraea	zand	45	mei	37
Wegedoorn	Rhamnus catharticus	zand klei	5	mei – jun	38
Sporkehout	Frangula alnus	zand veen	5	mei – sept	38
Hondsroos	Rosa canina	zand klei veen	3	jun	38
Egelantier	Rosa rubiginosa	zand	3	jun – aug	39
Schietwilg	Salix alba	zand klei veen	15 – 25	apr – mei	39
Geoorde wilg	Salix aurita	zand veen	3	apr – mei	40
Boswilg	Salix caprea	zand	2 – 10	mrt – apr	40
Grauwe wilg	Salix cinerea	zand klei veen	10	mrt – apr	41
Kraakwilg	Salix fragilis	zand klei veen	8 – 20	apr – mei	41
Bittere wilg	Salix purpurea	zand klei veen	4	mrt – apr	41
Amandelwilg	Salix triandra	zand klei	6 – 8	apr – mei	42
Katwilg	Salix viminalis	zand klei veen	6	mrt – apr	42
Gewone vlier	Sambucus nigra	zand klei veen	3 – 10	mei – jul	42
Lijsterbes	Sorbus aucuparia	zand klei veen	6 – 18	mei – jun	43
Winterlinde	Tilia cordata	zand klei veen	30	jun – jul	43
Zomerlinde	Tilia platyphyllos	zand klei veen	40	jun	44
Hollandse linde	Tilia x vulgaris	zand klei veen	30	jun – jul	44
Fladderiep	Ulmus laevis	zand klei	30 – 35	mrt – apr	45
Gelderse roos	Viburnum opulus	zand klei veen	4	mei – jun	45

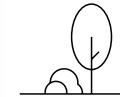
Inleiding

Landschaps-
elementen

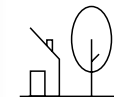
Waarde van
landschaps-
elementen

**Bomen en
Struiken**

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Hoogstamfruitbomen

De afgelopen jaren is de vraag naar hoogstamfruitbomen toegenomen. In deze landschapswijzer hebben we daarom een hoofdstuk toegevoegd over historie, keuze fruitbomen/-rassen en aanplant.

Wat zijn de kenmerken van een hoogstamfruitboom

Bij hoogstamfruitbomen groeien de eerste zijtakken aan de stam op een hoogte van minimaal 1.80 meter boven het maaiveld. Deze bomen kunnen dan ook wel 5 tot 8 meter hoog worden. Dit in vergelijking met de zogenaamde halfstamfruitbomen waar de eerste zijtakken op een hoogte van 0.90-1.50 meter groeien of de laagstamfruitbomen waar de eerste zijtakken op een hoogte van 0.40-0.60 meter boven het maaiveld ontstaan. Zie ook hoofdstuk Landschapselementen, Hoogstamboomgaard.

Historie

Lang geleden zijn vanuit de Kaukasus en Klein Azië verschillende fruitsoorten zoals appel, peer, kers en pruim naar Europa gebracht. Rond het begin van de jaartelling zijn deze fruitsoorten door vermoedelijk de Romeinen naar onze streken meegenomen.

Aanvankelijk kwamen fruitbomen voor bij kloosters en kastelen waarbij ze vooral ook gebruikt werden om de tuin te verfraaien. Rond 1200 kwamen de eerste boomgaarden, waaronder ook in Utrecht, waar fruit gekweekt werd voor de handel.

In de tweede helft van de 15de eeuw verschenen de eerste hoogstamboomgaarden als landschapselement bij boerderijen. Het waren relatief kleine boomgaarden met verschillende fruitsoorten en de ondergroei bestond uit gras. De boomgaard kon dan ook meteen als weiland worden gebruikt.

Aan het einde van de 19e eeuw nam de oppervlakte aan fruitbomen bij boerderijen toe. Dit kwam mede door een afname van de prijs voor landbouwproducten en een behoorlijke toename van de prijs voor fruit. Tot 1950 vormde hoogstamfruitteelt een onderdeel van het boerenbedrijf. Sommige boerenbedrijven gingen zich specialiseren in de fruitteelt. Het gebruik van laagstammen kwam toen in opkomst. Deze bomen zijn makkelijker te snoeien omdat er geen lange ladders nodig zijn en het plukken gaat sneller.

Gelukkig zijn er op diverse plekken in de provincie Utrecht kleine huisboomgaardjes met dikwijls bijzondere rassen bewaard gebleven.

Aan het eind van de 20e eeuw zijn ook weer hoogstamfruitboomgaardjes aangelegd. Bewoners in het buitengebied vinden o.a. de landschappelijke, cultuurhistorische en recreatieve waarden belangrijk en genieten ervan.

In de provincie Utrecht komen in het Kromme Rijngebied en in de omgeving van Vianen nog productieboomgaarden met hoogstamfruitbomen voor.

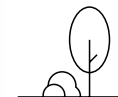
Inleiding

Landschapselementen

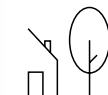
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Aanplant

Bij het aanplanten van hoogstamfruitbomen is het belangrijk om op een aantal punten te letten.

Bodem

Zorg voor een goede bodemstructuur en voldoende voeding in de bodem. De structuur en voeding van de bodem kunnen we verbeteren door het toevoegen van organische stof bijvoorbeeld ruige stalmest. Ruige stalmest zorgt er tevens voor dat er voldoende bodemorganismen in de bodem aanwezig zijn die de grond luchtig maken en dat er voldoende vocht wordt vastgehouden.

Storende lagen in de bodem zijn nadelig omdat wortels en water hier niet door heen kunnen. Ook te natte gronden kunnen nadelig zijn voor verschillende fruitrassen.

Fruitsoort/-ras

De meest gebruikte fruitsoorten zijn appel, peer, kers en pruim. Elk soort kent weer een grote verscheidenheid aan rassen. Elk ras heeft weer zijn eigen kenmerken zoals:

- Fruitopbrengst
- Geschiktheid om vers te eten, voor sap of moes
- Smaak
- Bestuivingmogelijkheden
- Rijptijd
- Vatbaarheid voor ziekten en plagen
- Kenmerkend voor de streek (cultuurhistorische waarde; de zogenaamde streekcrassen)

Plantafstand

Een ruime plantafstand is van belang zodat de bladeren in de groeiperiode voldoende licht kunnen opvangen. Bovendien is het belangrijk dat de bomen na een regenbui snel kunnen opdrogen om schimmelvorming tegen te gaan; de wind moet tussen de bomen door kunnen waaien.

Gemiddeld kunnen we de volgende richtlijnen voor de plantafstanden aanhouden:

Appel: 10-15 meter

Peer: 8-10 meter

Pruim: 8-10 meter

Kers: 10-15 meter

Planttijdstip

Het planten van een hoogstamfruitboom vindt bij voorkeur plaats in de winterperiode (half november – half maart). Mocht u aan het begin van het voorjaar planten, hou er dan rekening mee dat in droge perioden de jonge aanplant voldoende en bijtijds water krijgt.

Aanplant

Voor het planten van een hoogstamfruitboom moet een ruim plantgat (100 x 100 cm en 50 cm diep) gegraven worden. Zorg er voor dat de wortels de ruimte krijgen in het plantgat en dat er fijne grond, met toegevoegde organische stof, tussen de wortels komt. Daarnaast moet de boom vastgezet worden met boomband aan twee boompalen.

De boom niet dieper planten dan deze op de kwekerij heeft gestaan. Bij zware kleigrond is het moeilijk de grond goed aan te stampen na het planten. Hierdoor zakt de bodem nog wat na. Plant op kleigrond de boom altijd wat ondieper en werk de grond bolvormig af.

Inleiding

Landschaps-
elementen

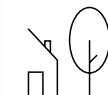
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Loopt er vee (schapen, geiten, pluimvee) in de boomgaard, dan is het van belang om een boomkorf of gaas te plaatsen zodat er geen vrachtschade kan ontstaan. Ook kan schade door o.a. hazen of konijnen hierdoor voorkomen worden. Begrazing met paarden of (volwassen) koeien is niet aan te bevelen vanwege vrachtschade aan (gestel)takken. Varkens in de boomgaard is ook niet raadzaam in verband met wroetschade aan de wortels.

Het is van belang om een cirkel (Ø 50-75 cm) rondom de jonge boom vrij te houden van gras en andere kruiden. Deze cirkel rondom de boom, ook wel boomspiegel genaamd, kan met oude ruige stalmeest worden bestrooid zodat voedingsstoffen voor de boom beschikbaar komen.

Inkuilen

Wanneer u de hoogstamfruitbomen niet direct na levering kunt planten, zorg er dan voor dat u de bomen inkuilt om uitdroging van de wortels te voorkomen. Leg de bomen nooit met de wortels in de sloot, want dan spoelen de goede schimmels en bacteriën die de boom nodig heeft (mycorrhiza) van de wortels af.

Snoeien na het aanplanten

Snoeien van de jonge hoogstamfruitbomen is van belang om een goede stevige opbouw van de kroon van de boom te krijgen met zogenaamde gesteltakken. Het snoeien van een hoogstamfruitboom is specialistisch werk. U kunt dit werk overlaten aan een hovenier die gespecialiseerd is in het snoeien van hoogstamfruitbomen, maar u kunt ook een van de cursussen volgen, o.a. bij Landschap Erfgoed Utrecht. Een andere mogelijkheid is om te kijken of er een vrijwilligersgroep in uw buurt aanwezig is die zich heeft bekwaamd in het snoeien van hoogstamfruitbomen. In de Kromme Rijnstreek en in de Utrechtse Waarden zijn hoogstambrigades actief. Een groep gespecialiseerde vrijwilligers die u kan helpen bij het snoeien van de hoogstamfruitbomen.

Door het gras onder de bomen extensief te beheren ontstaat een meer kruidenrijke grasmat welke van hoge waarde is voor de biodiversiteit. Zo vormen de hoogstamfruitbomen samen met de kruidenrijke onderbegroeiing een biotoop voor kleine zoogdieren, vogels, wilde bijen, vlinders en andere insecten.

Voor meer informatie raadpleeg

www.landschaperfgoedutrecht.nl/landchapswijzer. Hier vindt u informatie over: cursussen hoogstamfruitbomen snoeien, gespecialiseerde vrijwilligersgroepen en een instructiefilmpje over het snoeien van hoogstamfruitbomen. Een lijst met fruitrassen. Voor zowel appels, peren, pruimen en kersen zijn overzichtstabellen te vinden met de verschillende rassen met daarbij een aantal van de hierboven genoemde kenmerken die de keuze van fruitrassen makkelijker kan maken. Informatie over het planten en inkuilen van een fruitboom.

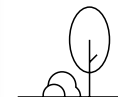
Inleiding

Landschapselementen

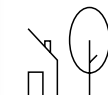
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

Hoogstamfruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Bomen/struiken in stad en dorp

In dit hoofdstuk wordt beschreven waarom groen in stad en dorp zo belangrijk is. In vele dorpen en steden wordt groen in de wijk helaas steeds minder. Het moet plaats maken voor de bouw van huizen en bedrijfsterreinen. Wegen en pleinen zijn verhard met tegels, klinkers of asfalt. Bovendien kiezen vele bewoners van stad en dorp voor een “onderhoudsvriendelijke” tuin met sierbestrating. Maar draagt al die verharding wel bij aan een goed leefmilieu in de wijk? Er zijn zes redenen te bedenken waarom groen, waaronder met name de aanplant van bomen, in bebouwde omgeving zo belangrijk is. Bomen en struiken dragen bij aan:

1 Biodiversiteit

Bomen en struiken in stad en dorp zijn belangrijk voor de biodiversiteit in de stad. Bomen in tuinen, straten, plantsoenen en parken, afgewisseld met bermen, vijvers en bloemrijke stroken, zorgen ervoor dat zangvogels, vleermuizen, egels, vlinders en wilde bijen een geschikt biotoop vinden in een bebouwde omgeving. Voor insecten kunnen bomen een belangrijke bron van nectar zijn in het vroege voorjaar. Maar ook de vruchten in de zomer zijn van belang voor vogels en zoogdieren die in dorp of stad leven.

2 Verkoeling/schaduw/voorkomen van hittestress

De aanplant van bomen kan een belangrijke bijdrage leveren om hittestress te voorkomen en om voldoende schaduwplekken te creëren in tuin, straat, plantsoen of park. De temperatuur in dorpen en steden is meestal hoger dan op het platteland. Stenen nemen veel warmte op en geven deze weer langzaam af. Bomen en struiken in bebouwde omgeving kunnen de temperatuur verlagen doordat bomen water verdampen. Maar bomen zorgen ook voor schaduw. Onder een schaduwrijke boom zitten wordt ervaren als een stuk koeler en kan hittestress voorkomen.

3 Sociale cohesie

Een groene omgeving is belangrijk voor mensen. Ze voelen zich er gelukkiger, het nodigt uit om te sporten of om elkaar op te zoeken voor een praatje. Daarnaast brengt het onderhoud van de buurttuin of speeltuin bewoners van een wijk bij elkaar.

4 Tegengaan van wateroverlast

Het rioolsysteem in dorpen en steden zorgt ervoor dat het regenwater snel wordt afgevoerd. De afgelopen jaren zien we dat het aantal piekbuien toeneemt en de riolering de afvoer van water niet aankan. In groenstroken, parken en tuinen met veel groen kan het water in de bodem zakken en opgenomen worden door de wortels van bomen, struiken en andere planten. De bladeren zorgen ervoor dat het water weer verdampt. Een ander deel van het water zal verder de bodem inzakken en het grondwater weer aanvullen.

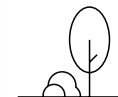
Inleiding

Landschaps-
elementen

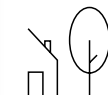
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

**Bomen/struiken
in stad en dorp**

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Door de tuin, straat en of plein met buurtbewoners groener te maken kan een bijdrage geleverd worden aan het tegengaan van wateroverlast in de wijk. De aanplant van bomen kan daarbij zeker helpen. Wel is het raadzaam om uit te zoeken of de aan te planten bomen tegen piekneerslag kunnen.

5 Gezonde leefomgeving

Het is aantoonbaar dat wonen en werken in een groene omgeving minder stress oplevert en de gezondheid en productiviteit bevordert. Bovendien zorgt een groene inrichting van dorpen en steden ervoor dat er mogelijkheden zijn om te ontspannen en te sporten.

6 Waarde van huizen/aantrekkelijke woonomgeving

Uit onderzoek blijkt dat de prijs van huizen hoger ligt in wijken met een park of plantsoenen. In een groene woonomgeving is het prettig om te wonen.

In de provincie Utrecht zijn diverse initiatieven die de aanplant van bomen in dorpen en steden promoten. Op www.landschaperfgoedutrecht.nl/landschapswijzer staan verschillende acties die het aanplanten van bomen promoten.

Tips voor het planten van een boom in stad en dorp

- 1 Kies een boom die past bij jouw tuin. Bepaal eerst hoe hoog de boom maximaal mag worden en maak daarna pas een keuze. Zorg dat de boom in je tuin voldoende ruimte heeft. Een volwassen boom heeft al gauw een kroon diameter van 5-10 m.
- 2 Plant de boom niet te dicht op de scheiding van de burens. Dit voorkomt overlast (uitgebloeide bloesem, bladeren en takken die in de tuin van de burens terecht komen).
- 3 Zorg voor een ruime boomspegel.
- 4 Een boom zorgt voor schaduw en koelte in de tuin. Hou daar rekening mee bij het planten van de boom.
- 5 Wees voorzichtig bij het graven van het plantgat. In de ondergrond kunnen diverse kabels, leidingen, rioolbuizen etc. zitten. En de wortels moeten ruimte hebben om uit te groeien, hou daar ook rekening mee.
- 6 Zorg voor een goed bodemleven. Bladeren worden in dorpen en steden veelal geruimd. Afgevallen bladeren zorgen voor voedsel voor bodemleven zoals wormen, aaltjes, schimmels en bacteriën. Deze diertjes zorgen voor een goede bodemstructuur. Het gebruik van grondverbeteringsmiddelen zoals ruige mest, bladaarde, compost, bokashi is nodig als voeding voor de boom, om de bodemstructuur te verbeteren en het bodemleven te activeren.
- 7 Maak afspraken met je medebuurtbewoners over de verzorging van de bomen in het buurtgroen. Wie zorgt voor de onderbegroeiing, aanplant van bloembollen of, niet te vergeten, wie is in tijden van droogte verantwoordelijk voor het watergeven.
- 8 Afstand tot de erfscheiding. Volg de gemeentelijke regels en overleg met de burens voordat een boom in een stadstuin geplant wordt.

Inleiding

Landschaps-
elementen

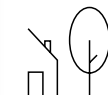
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

**Bomen/struiken
in stad en dorp**

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Keuze van boomsoorten

In het agrarisch cultuurlandschap heeft het gebruik van autochtoon plantmateriaal de voorkeur of is zelfs een 'must'. In de bebouwde omgeving kun je hiervan afwijken. Er zijn vele straten die in het voorjaar roze kleuren van de sierkers die daar als wegbeplanting is aangeplant. Of lanen met paardenkastanje of platanen. Het is bij de keuze van bomen verstandig rekening te houden met de plek waar de bomen komen te staan. Denk bijvoorbeeld aan:

- 1 Hoe groot wordt de boom
- 2 Bodemsoort / bodemstructuur
- 3 Verdraagt droogte / is droogtegevoelig
- 4 Waterhuishouding
- 5 Positieve bijdrage aan de biodiversiteit (nectar- en/of stuifmeelbron voor insecten, vruchten voor vogels, etc.)
- 6 Welke soorten zijn er al in de straat/park of plantsoen aanwezig
- 7 Onderlinge afstand
- 8 Grootte van de boomspiegels
- 9 Allergieën van bewoners (bijvoorbeeld hooikoortsklachten)
- 10 Gevoeligheid voor ziekten en plagen (eikenprocessierups)

Op de website www.landschaperfgoedutrecht.nl/landschapswijzer staat een overzicht van bomen die geschikt zijn om te planten in het stedelijke gebied, waarbij een afweging gemaakt kan worden welke boomsoort het beste in de wijk of tuin kan worden aangeplant.

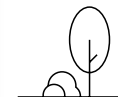
Inleiding

Landschaps-
elementen

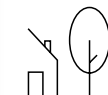
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

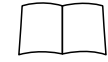
**Bomen/struiken
in stad en dorp**

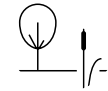
Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

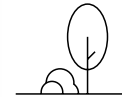
Inleiding

Landschaps-
elementen

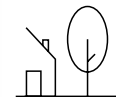
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

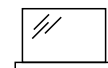
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

4

5

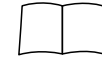

6

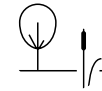

7

1. Hazelaar in bloei.
2. Bloeiwijze van de esdoorn.
3. Restant van een geriefhoutbosje in west Utrecht.
4. Kweeper.
5. Bloesem van de wilg zijn voor wilde bijen zeer aantrekkelijk in het vroege voorjaar.
6. Hoogstamfruitboomgaard in het Kromme Rijngebied.
7. Groenblauwe dooradering in het Noorderpark.

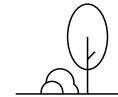
Inleiding

Landschaps-
elementen

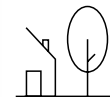
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

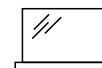
Hoogstam
fruitbomen

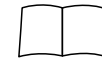
Bomen/struiken
in stad en dorp

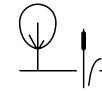
Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

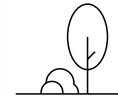
Inleiding

Landschaps-
elementen

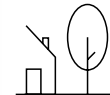
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

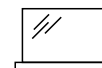
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

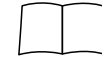
Verklarende
woordenlijst

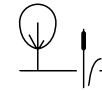
Bronnen en
websites

1. Blad van de ruwe berk.
2. Een griend op landgoed Linschoten.
3. Landschapsbeeld langs de Kromme IJssel (omgeving IJsselstein).
4. Eikels van de wintereik.
5. Winterlandschap. Elzensingels in de omgeving van Maartensdijk.
6. Eikenprocessierupsen.
7. Geriefhoutbosje.

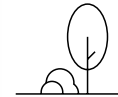
Inleiding

Landschaps-
elementen

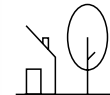
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

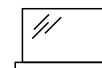
Hoogstam
fruitbomen

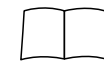
Bomen/struiken
in stad en dorp

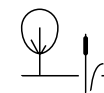
Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Inleiding

Landschaps-
elementen

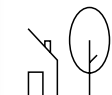
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

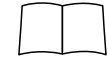
Verklarende
woordenlijst

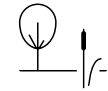
Bronnen en
websites

1. Knotwilgen in het voorjaar in de omgeving van Abcoude.
2. Winterbeeld knotwilg.
3. Bossen wilgentenen afkomstig uit een griend.
4. Jonge bladeren van de lijsterbes.
5. Leibomen als zonnewering voor een boerderij.
6. Porseleinzwammen op een dode beuk.
7. Bloesem lijsterbes.

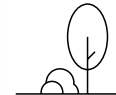
Inleiding

Landschaps-
elementen

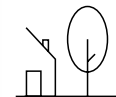
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

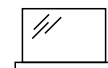
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Verklarende woordenlijst

Afleggers

Takken die net boven de grond hangen en kunnen gaan wortelen. Een manier voor de plant om zich te vermenigvuldigen zonder zaad.

Afzetten

Het weghalen van de takken van een boom of struik, waarbij alleen het onderste deel van de stam blijft staan. Op deze stam, dan stobbe genaamd, groeien nieuwe takken. Vooral gebruikelijk in de hakhoutcultuur.

Autochtoon plantmateriaal

Autochtone bomen en struiken zijn directe nakomelingen van de planten die zich na de ijstijd hier spontaan hebben gevestigd en zich via natuurlijke uitzaaïng of door kunstmatige vermeerdering uit lokaal plantmateriaal hebben vermeerderd. Tegenwoordig zijn autochtone bomen en struiken voornamelijk nog te vinden in oude boslocaties en landschapselementen.

Biotop

Een gebied met een uniform natuur/landschapstype waarin specifieke planten en dieren goed kunnen gedijen. Voorbeelden van biotopen zijn hakhoutbos, poelen, etc.

Bloeden

Een bijzonder effect in de winter of het vroege voorjaar is het bloeden van loofbomen na verwonding of snoei. Ondanks dat er in deze periode geen blad aan de bomen zit is er toch een sapstroom vanuit de wortels naar de bovengrondse delen. Zodra er een wond ontstaat bijvoorbeeld door snoeien kan de boom gaan bloeden.

Bokashi

Bokashi is het Japanse woord voor "gefermenteerd organisch materiaal". Met Bokashi kun je organische resten omzetten tot een rijke bodemverbeteraar. Bokashi is de meest efficiënte manier om organisch materiaal weer terug te geven aan de bodem. Voor het maken van Bokashi wordt een eeuwenoude techniek gebruikt, namelijk fermentatie.

Climaxsoort

Boomsoort die hoort bij de natuurlijke vegetatie die na verloop van tijd in een gebied ontstaat als een natuurlijk eindstadium.

Concurrentiekracht

Kracht of snelheid waarmee soorten elkaar beconcurreren. De soort die het best is aangepast aan de natuurlijke omstandigheden (klimaat, bodem, lichtval, water- en voedselaanbod), heeft de grootste kans om uit te groeien.

Drachtplant

Plant/boom/struik die speciaal voor bijen wordt aangeplant vanwege de goede nectarproductie.

Gesteltakken

Een gesteltak is een hoofdtak die het gestel (=geraamte of frame) vormt van een boom of struik. De gesteltak wordt gevormd op de plaats waar de stam van de boom gaat vertakken. De hogere gesteltakken zitten op de plaats waar de harttak vertakt. De gesteltak vertakt weer in dunnere takken, die op hun beurt ook weer vertakken. De vorm van de boom wordt gevormd door de gesteltakken.

Halfstamfruitbomen

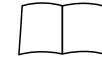
Bij halfstamfruitbomen groeien de eerste zijtakken aan de stam op een hoogte van 0.90 tot 1.50 meter boven het maaiveld.

Hoogstamfruitbomen

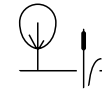
Bij hoogstamfruitbomen groeien de eerste zijtakken aan de stam op een hoogte van minimaal 1.80 meter boven het maaiveld. Deze bomen kunnen dan ook wel 5 tot 8 meter hoog worden.

Inboeten

Vervangen van dode of sterk beschadigde bomen en of struiken in een jonge aanplant.

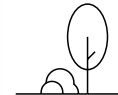
Inleiding

Landschapselementen

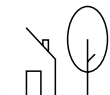
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

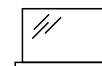
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Inheemse bomen en struiken

Inheemse bomen en of struiken die van nature in een gebied voorkomen, dat wil zeggen spontaan en zonder menselijke invloed.

Kroon of kruin

De kroon of kruin is het bovenste gedeelte van een boom. De kroon wordt gedragen door de stam en omvat de takken met daaraan de bladeren. De dichtheid van een boomkroon kan variëren van ijl tot dicht bebladerd. Bij dichte bebladering komt er geen licht meer op de grond en is er dus weinig ondergroei mogelijk.

Kruidlaag

De kruidlaag is de vegetatielaag van planten van 10 cm tot 135 cm hoog. Deze vegetatielaag wordt genoemd naar de overheersende groeivorm van de planten die er in voorkomen in de vorm van kruidachtigen zoals bijvoorbeeld verschillende soorten grassen, boterbloemen of pinksterbloemen.

Laagstamfruitboom

Bij laagstamfruitbomen groeien de eerste zijtakken aan de stam op een hoogte van 0.40 tot 0.60 meter boven het maaiveld.

Leiboom

Bomen die in een cultuurvorm zijn gesnoeid. Bekendste voorbeeld is de leilinde, die bij boerderijen voor schaduw zorgt.

Lichtminnend

Bomen en struiken die voor de groei voldoende zonlicht moeten kunnen opvangen.

Ondergroei

De ondergroei (ook onderhout of onderbegroeiing) omvat de plantengroei onder de boomlaag (de begroeiing in moslaag, kruidlaag en struiklaag). De aanwezigheid van licht is afhankelijk van de dichtheid van de boomkronen (kronendak) van de boomlaag en is van groot belang voor de ontwikkeling van de ondergroei.

Pioniersoort

Boomssoort die hoort bij de natuurlijke vegetatie en die in het begin van een ontwikkelingsstadium massaal opkomt. De pioniersoort na verloop van tijd plaats voor climaxsoorten.

Stobbe

Boomstronk, met name stronken die overblijven na het afzetten van de takken (zie afzetten).

Streekeigen

Sinds lange tijd aanwezig in een gebied.

Strooisellaag/-vertering

Vertering van een deel van de bodem waar dode, gevallen bladeren nog herkenbaar aanwezig zijn, de zogenaamde strooisellaag. In deze laag vinden verteringsprocessen plaats waardoor bladeren verteerd worden tot organisch materiaal (humus). De snelheid waarmee organisch materiaal op de bodem verteert is van een aantal zaken afhankelijk. Zowel de zuurgraad (pH) van de bodem als de bodemvochtigheid zijn belangrijke factoren.

Struik

Een struik is een houtige plant, die zich onmiddellijk boven of al in de grond vertakt in een aantal takken, die meer of minder dik kunnen worden. Er wordt dus geen stam gevormd. Struiken worden daardoor niet zo hoog als vele boomsoorten.

Struiklaag

De struiklaag is de vegetatielaag van 1.35 tot 8 meter hoogte, bijvoorbeeld in een bos. Hierin bevinden zich vooral de struiken. Daaronder wordt van kruidlaag en daarboven van wordt van boomlaag gesproken.

Uitstoelen

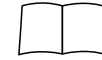
Ontwikkeling van takken net boven de bodem.

Worteluitlopers

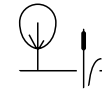
Plantenwortels die uitgroeien tot een zelfstandige plant.

Zaailing

Een zaailing is een uit zaad opgekweekte plant. Dat kan zowel een houtachtige als een kruidachtige plant betreffen. De ontwikkeling van de kiemplant begint met de kieming. Zodra het eerste ware blad te voorschijn komt wordt de kiemplant een zaailing genoemd.

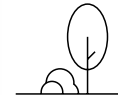
Inleiding

Landschapselementen

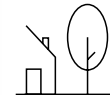
Waarde van landschapselementen

Bomen en Struiken

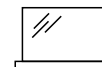
Hoogstam fruitbomen

Bomen/struiken in stad en dorp

Verklarende woordenlijst

Bronnen en websites

Bronnen

Agrarisch natuurbeheer in Nederland (Principes, resultaten en perspectieven), Red: G.R. de Snoo, Th.C.P. Melman, F.M. Brouwer, W.J. van der Weijden, H.A. Udo de Haas, Wageningen Academic Publishers, 2016

Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer "Wat zijn uw mogelijkheden", Collectief Utrecht Oost, 2018

Behoud groen erfgoed (Plan voor het behoud van bedreigde wilde bomen en struiken in Nederland), Rapportage Onderzoek Nederlands Cultuurlandschap 5, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2019

Bomen en struiken van hier (We verrijken ons landschap), Henny Ketelaar m.m.v. Lex Roeleveld en Louis Dolmans, Stichting Heg & Landschap i.s.m. Landschap Erfgoed Utrecht, 2014

Boeren Planten Bomen, Landschapsbeheer Utrecht, 2004

Handboek Agrarisch Natuurbeheer, Landschapsbeheer Nederland, 2000

Handboek Hoogstamfruit, Joke van den Ban en Otto Vloedgraven, Stichting Landschapsbeheer Gelderland, 2de druk 2015

Leestekens van het landschap, Henk Baas, Bernard Mobach en Hans Renes. Landschapsbeheer Nederland, 2005

Punten en lijnen in het landschap, Martin Hermy, Geert de Blust, Schuyt & Co

Websites

www.landschaperfgoedutrecht.nl/landschapswijzer

www.provincieutrecht.nl

www.krommerijnlandschap.nl

www.provincie-utrecht.nl

Websites gemeenten in Utrecht

Agrarische Natuurcollectieven

www.collectiefutrechttoost.nl

www.rijnvechtenvenen.nl

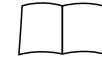
www.anvlopikerwaard.nl

www.collectief-av.nl

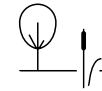
www.collectiefeeland.nl

www.rijnengouwewiericke.nl

www.dehollandsevenen.nl

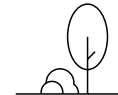
Inleiding

Landschaps-
elementen

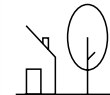
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

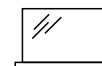
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites

Colofon

Landschapswijzer is samengesteld in opdracht van Platform Kleine Landschapselementen:

Tekst

Hein Pasman
Landschap Erfgoed Utrecht
Bunnikseweg 25
3723 HV De Bilt
030-2205534

www.landschaperfgoedutrecht.nl
info@landschaperfgoedutrecht.nl

Ontwerp

Studio Weikamp Verstraten
Hinke Weikamp
Paul Verstraten

www.studioweikampverstraten.nl

Klankbordgroep

Dick van Beek (gemeente De Bilt)
Jeanet Bok (provincie Utrecht)
Marlies Blom (Collectief Utrecht Oost)
Clara van Elsberg (provincie Utrecht)
Koen Helling (gemeente Houten)
Walter Jaaltink (Stuurgroep Kromme Rijnlandschap)

Dank aan

Floor Tinga
(Landschap Erfgoed Utrecht)
Mariëlle Veenhof
(Landschap Erfgoed Utrecht)

Foto's

Hein Pasman

Illustraties

Paul Verstraten
(Studio Weikamp Verstraten)

Druk

Libertas Pascal, Utrecht

Deze landschapswijzer is gedrukt op 100% gerecycled Nautilus superwhite

De Bilt, maart 2021

Landschap+
Erfgoed Utrecht

Deze uitgave is mogelijk gemaakt door financiële steun van de provincie Utrecht

PROVINCIE ■■ UTRECHT

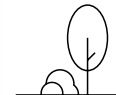
Inleiding

Landschaps-
elementen

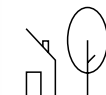
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

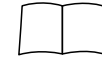
Bronnen en
websites

De Landschapswijzer geeft een overzicht van bomen en struiken die van nature in Utrecht voorkomen. In dit boekje vindt u informatie over groeiplaats, bloeitijd, gebruik en of delen van bomen en struiken die eetbaar zijn.

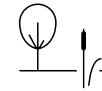
Bomen en struiken kunnen het erf verfraaien of gebruikt worden om als landschapselement aangelegd te worden. In de landschapswijzer staat een beschrijving van karakteristieke Utrechtse landschapselementen zoals knobomen, houtwallen en houtsingels. Ze zijn kenmerkend voor het Utrechtse landschap en belangrijk voor de biodiversiteit. Ook zorgen ze in de zomer voor verkoeling en voor een betere bodemstructuur.

Een hoogstamfruitboomgaard met een diversiteit aan oude fruitrassen dicht bij uw huis of boerderij, geeft fraaie bloesem in het voorjaar en lekker fruit in de zomer en het najaar. In de landschapswijzer wordt een korte beschrijving gegeven over hoogstamfruitbomen. Waar moet u bijvoorbeeld opletten bij het planten van een fruitboom.

De Landschapswijzer kan ook een informatiebron zijn voor als u een boom in uw tuin wilt planten of als u met buurtbewoners de straat wilt verfraaien.

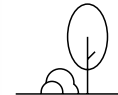
Inleiding

Landschaps-
elementen

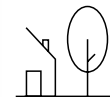
Waarde van
landschaps-
elementen

Bomen en
Struiken

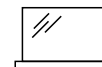
Hoogstam
fruitbomen

Bomen/struiken
in stad en dorp

Verklarende
woordenlijst

Bronnen en
websites